

Τ Ο

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1885 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ Β' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Α'

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ, ΤΩΝ ΣΚΕΨΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΤΟΥ

ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Περὶ τοῦ Πεσταλότση ὡς παιδός.

Ἐπίδρασις τοῦ οἴκου, τοῦ σχολείου καὶ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου πρὸς διάπλασιν τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ. Ὅπως ὠφελήσῃ οὗτος τὸν πτωχὸν λαόν, ζητεῖ νὰ γίνη ἐφημέριος χωρίου.

Τῷ 1567 ἡ πόλις τῆς Ζυρίχης συγκλητήριθιμι ἐν τοῖς ἀστοῖς τὸν Ἀντώνιον Πεσταλότσην, φυγάδα διαμαρτυρούμενον ἐκ Χιαθέννης, νυμφευθέντα τὴν Μαγδαληνὴν Μουράλτου ἐκ τοῦ Λουκαρίου, ἐκδιωχθεῖσαν καὶ αὐτὴν τῆς πατρίδος, διότι ἠσπάσθη τὸ δόγμα τῶν Διαμαρτυρομένων. Ἐκ τούτων κατάγεται Ἀνδρέας ὁ Πεσταλότσης, ἐφημέριος τοῦ Hönngg, παρὰ τῇ Ζυρίχῃ, καὶ πάππος τοῦ βιογραφουμένου¹.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρέου ἐκαλεῖτο Ἰωάννης—Βαπτιστής, μετῆρχετο τιμῶς ἐν Ζυρίχῃ τὸ ἔργον τοῦ χειρουργοῦ καὶ ἐτιμᾶτο ὡς ἐπιτήδειος ὀφθαλμοὐκτρός. Εἶχε νυμφευθῆ τὴν Σουσάνναν Hotz ἐκ τοῦ Richtersweil, καλοῦ χωρίου κειμένου παρὰ τῇ ὄχθῃ τῆς λίμνης τῆς Ζυρίχης, ἀδελφὴν τοῦ δόκτορος Hotz, γνωστοῦ ὡς ἰκανοῦ ἱατροῦ καὶ πέραν

1. Τὰ ληξιαρχικά τῆς ἐνορίας τοῦ Hönngg βιβλία ἐξελέγχουσι τὴν πλάνην βιογραφῶν τινῶν τοῦ Πεσταλότση, οἵτινες καλοῦσι τὸν ἐφημέριον τοῦτον Hotz καὶ θεωροῦσιν ὡς ἐκ μητρὸς αὐτοῦ πάππον.

των ὁρίων τῆς Ἑλβετίας, καὶ ἀνεψιὸν τοῦ στρατηγοῦ Hotz, φονευθέντος ἐν Schöennis τῷ 1799.

Ἐρρίκος Πεσταλότσης, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ, ἐγεννήθη τῇ 12 Ἰανουαρίου τοῦ 1746. Οἱ τόποι, ἐν οἷς διήγαγε τοὺς παιδικούς αὐτοῦ χρόνους, καὶ τὰ μετὰ τούτων συνδεόμενα συμβάντα, ἐξήγησαν μεγάλην ἐπιρροὴν πρὸς μόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος του. Τοῦτου δ' ἕνεκα ἐσμὲν ἠναγκασμένοι νὰ γνωρίσωμεν αὐτούς.

Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως Ζυρίχης πλατεῖα γέφυρα χρησιμεύει ὡς ἀγορὰ τῶν ἀνθῶν, τῶν καρπῶν καὶ τῶν λαχανικῶν. Συνδέει δ' αὕτη τὴν μικρὰν πλατεῖαν τοῦ ξενοδοχείου τοῦ ξίφους (Hôtel de l' Epée) ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Λιμμάτου, μετὰ τοῦ Δημαρχείου, ὅπου συνεδριάζει τὸ μέγα συμβούλιον τοῦ καντωνίου, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης. Οὐ μακρὰν τοῦ τελευταίου οἰκοδομήματος καὶ τῆς προκυμαίας εὐρίσκεται μικρὰ παλαιὰ πλατεῖα, καλουμένη Rüdtenplatz, ἧς ἡ πρὸς μεσημβρίαν γωνία ἐκτείνεται εἰς σκοτεινὴν στενωπὸν. Ἐν τῇ στενῇ ταύτῃ διόδῳ κεῖται ἡ θύρα τῆς οἰκίας τῆς σχηματιζούσης τὴν γωνίαν τῆς πλατείας, καὶ ἣτις ἐγένετο ἡ κοιτὶς τοῦ Πεσταλότση. Φέρει τὸν ἀριθμὸν 5 καὶ τὴν χρονολογίαν 1691 τὸ ἰσόγειον, χρησιμεῦον σήμερον ὡς σιδηρουργεῖον, ἦτο φανερῶς τῷ 1746 τὸ φαρμακεῖον, ὅπου, κατὰ τὸ ἔθος τοῦ τότε καιροῦ, ὁ χειρουργὸς I.—B. Πεσταλότσης ἐπώλει τὰς ἰαμκτικὰς βοτάνας καὶ τὰ φάρμακα.

Ἀρχαῖον ἔθιμον τῆς Ζυρίχης ὑπάρχει νὰ διδῶσιν ἐκάστη οἰκία ὄνυμα ἴδιον μετὰ συμβόλου ἢ παρὰ τῶν γονέων τοῦ Πεσταλότση κατοικουμένη ὠνομάζετο τὸ μέλαν κέραν (znm schwarzen Horn!).

Ὁ Ἐρρίκος συνεπλήρου τὸ πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ὅτε ὁ πατὴρ του ἀπέθανε, καταλιπὼν τῇ χήρᾳ του ἐλαχίστην περιουσίαν καὶ τρία πρὸς ἀνατροφὴν τέκνα, δύο υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα. Ὁ Βαπτιστής, ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν, ἀπέθανεν ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ ἢ δὲ θυγάτηρ Βαρβάρᾳ ὑπανδρεύθη τὸν κ. GROSS, ἔμπορον ἐν Λιψία, καὶ διετή-

1. Διισχυρίσθησαν ὅτι ὁ Πεσταλότσης ἐγεννήθη zum rothem Gatter, Münsterstrasse N° 23, ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ φερούσῃ τὴν ἐπιγραφὴν: Gott allein die Ehre (μόνη τῷ Θεῷ δόξα) 1664, μικρὸν κατωτέρω ἐκείνης, ἐν ἣ κατῴκει ὁ φίλος του Λαβᾶτερ Zum Mainrisli. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι κεπλανημένη, καταδικασθεῖσα οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων παραδόσεων, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν διηγήσεων τοῦ Πεσταλότση, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ὅ,τι φαίνεται ἀληθές, εἶναι, ὅτι ὁ Πεσταλότσης ἐν ἡλικίᾳ δέκα ἐτῶν διέτριβε μετὰ τῆς μητρὸς του zum rothem Gatter.

ρει ἀλληλογραφίαν καθ' ἅπαντα τὸν βίον μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἡγαπημένου ἀδελφοῦ Ἐρρίκου.

Ἡ Σουσάννα Πεσταλότση ἦτο ἐξαιρετος μήτηρ, ἀφιερωμένη εἰς τὰ καθήκοντά της καὶ εἰς τὰ τέκνα της, εἶχε δὲ καὶ πολλὰ φυσικὰ προτερήματα καὶ καλὴν ἀνατροφὴν ἠναγκάσθη δ' αὕτη ἕνεκα βεβαίως τῶν σχολείων νὰ προτιμήσῃ τὴν ἐν Ζυρίχῃ διατριβὴν ἢ τὸν γλυκύτερον καὶ εὐκολώτερον βίον, ὃν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ἐν Richtersweil παρὰ τῷ ἀδελφῷ. Ἐν τούτοις ἤθελεν αὕτη καταβληθῆ ὑπὸ τῶν δυσκολιῶν τοῦ ἔργου της, εἰ μὴ ἀνεκουφίζετο ὑπὸ πτωχῆς νέας ὑπηρετίας. Ἄλλ' εἰπάτω ἡμῖν ταῦτα αὐτὸς ὁ Πεσταλότσης, ὁ καταγράφας τὰς περιπετειᾶς τῆς πρώτης του ἀγωγῆς, αἵτινες μεγάλως ἐπέδρασαν πρὸς μόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος του καὶ τοῦ ὅλου του βίου.

«Ἡ μήτηρ μου ἀφιερῶθη εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν τριῶν της τέκνων μετὰ πάσης αὐταπαρνήσεως, στεροῦσα ἑαυτὴν παντὸς τοῦ δυναμένου νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ. Εἰς τὴν εὐγενῆ δ' αὐτῆς ἀφοσίωσιν ὑπεστηρίφθη ὑπὸ γυναικός, ἧς οὐδέποτε ἐπιλησθήσομαι. Εὐθύς μετ' ὀλίγον, ἀφ' οὗ χρόνου ἡ πτωχὴ αὕτη κόρη εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ οἴκου μας, ἔδειξε τοσαύτην πίστιν καὶ ἐπιτηδειότητα, ὥστε ὁ πατὴρ μου κατελήφθη ὑπὸ θαυμασμοῦ καὶ τῶντι σπάνια ἐκέκτητο προτερήματα. Θλιβόμενος ὁ πατὴρ μου ἐπὶ ταῖς συνεπειαῖς, εἰς ἃς ὁ προσεγγίζων θάνατος ἤθελε ρίψει τὴν οἰκογένειάν του, στερουμένην σχεδὸν τῶν ἀναγκαιῶν πρὸς τὸν βίον, ἐκάλεσεν αὐτὴν παρὰ τῇ ἐπιθανατίῳ κλίνῃ του καὶ τῇ εἶπεν: «*Babeli*, ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, μὴ καταλίπῃς μετὰ τὸν θάνατόν μου τὴν σύζυγόν μου! Τί γενήσεται αὕτη, ἐμοῦ θανόντος; Τὰ τέκνα μου θὰ πέσωσιν εἰς ξένας χεῖρας καὶ ἡ τύχη των ἔσται σκληρὰ. Ἄνευ τῆς σῆς βοήθειας δὲν θὰ δυνηθῇ αὕτη νὰ τηρήσῃ αὐτὰ ἠνωμένα παρ' αὐτῆ.» Εὐγενῆς οὖσα καὶ ἀθῶα κατὰ τὴν καρδίαν συνεκινήθη καὶ ὑπῆρξε μεγάλη μέχρι θυσίας. «Ἐὰν ἀποθάνητε, τῷ εἶπεν αὕτη, οὐδέποτε θὰ ἐγκαταλείψω τὴν σύζυγόν σου· θὰ παραμείνω μετ' αὐτῆς μέχρι θανάτου, ἐὰν αὕτη ἔχη χρεῖαν ἐμοῦ.» Οἱ λόγοι ταύτης ἠσύχασαν τὸν ἀποθνήσκοντα πατέρα μου· λάμψις χαρᾶς ἤστραψεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ ἐξέπνευσε πλήρης θάρρους.

«Ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν της καὶ ἔμεινε παρὰ τῇ μητρί μου μέχρι τοῦ θανάτου της, ἐβοήθησε τὴν μητέρα μου νὰ ἀναθρέψῃ τὰ τρία αὐτῆς τέκνα ἐν μέσῳ μεγίστων δυσκολιῶν καὶ δυσπερβλήτων προσ-

κομμάτων και ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ, τῷ ἀπαιτοῦντι ὑπομονὴν και ἀφοσίωσιν, ἔδειξεν αὐτῇ λεπτότητα τρόπων και ἰκανότητα θαυμαστὴν κατὰ τοσοῦτον, καθόσον αὐτῇ ἐξῆλθεν ἄνευ ἀγωγῆς ἐκ τοῦ χωρίου τῆς μῆνας τινὰς πρότερον, ἵνα ἔλθῃ και ζητήσῃ θέσιν τινὰ ἐν Ζυρίχῃ.

» Πᾶσα ἡ ἀξία τῆς διαγωγῆς και πίστεως τῆς γυναικὸς ταύτης ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς εὐσεβείας, και τοῦ ἀπλοῦ και ὑψηλοῦ τῆς πίστεώς της. Ὅσον δύσκολος και ἂν ἦτο πάντοτε δι' αὐτὴν ἡ εὐσυνείδητος ἐκτέλεσις τῆς ὑποσχέσεώς της, οὐδέποτε ὅμως τῇ ἦλθεν ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ δύνατο νὰ θέσῃ τέλος εἰς αὐτήν.

» Ἡ θέσις τῆς μητρὸς μου ὡς χήρας ἀπῆτει μεγίστην οικονομίαν ὁ κόπος, ὃν ἡ *Babeli* ἀνεδέχθη, ἵνα πραγματοποιῆ τὸ ἀδύνατον, εἶναι ἀληθῶς ἀπίστευτος. Ἴνα οικονομῆσῃ κερατῖα τινὰ ἐκ τῆς ἀγορᾶς καλαθοῦ λαχανικῶν ἢ ὀπωρικῶν, περιέτρεχε τρίς ἢ τετράκις τὴν ἀγορὰν, καιροφυλακτοῦσα τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν οἱ χωρικοὶ βιαζόμενοι νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν ἐξοχὴν θὰ ἐπώλουν εὐθηνότερον τὰ προϊόντα των. Ἡ ὑπερβολικὴ αὐτῇ οικονομία ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῇ γενικῶς, εἰάν οἱ μικροὶ πόροι τῆς μητρὸς μου δὲν ἐπῆρκουν νὰ πληρώσωσι τὰς δαπάνας τοῦ οἴκου. Ὅτε ἡμεῖς τὰ παιδιά ἠθέλομεν νὰ τρέχωμεν ἐκτὸς τῆς οἰκίας, ὅπου οὐδὲν εἶχομεν νὰ πράξωμεν, ἡ *Babeli* μᾶς ἠμπόδιζε λέγουσα, «Διατί θέλετε νὰ φθειρήτε ἀνωφελῶς τὰ ἐνδύματα και ὑποδήματα σας; Βλέπετε, πῶς ἡ μήτηρ σας στερεῖται τῶν πάντων, ἵνα σας θρέψῃ, πῶς διέρχεται μῆνας χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας, πῶς αὕτη οικονομεῖ και τὸ λεπτόν, ἵνα σας ἐκπαιδεύσῃ!» Ἄλλ' ἡ εὐγενὴς αὕτη κόρη οὐδὲ λέξις ἔλεγεν ἡμῖν ποτε δι' ὅσα ὑπὲρ ἡμῶν ἔπραττε, και διὰ τὴν συνεχῆ και ἀδιάλειπτον θυσίαν της. Ἡ αὐστηρὰ οικονομία τοῦ οἴκου μᾶς δὲν ἐξέθῃκε ποσῶς τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς οικογενείας. Ἐδίδετο εἰς τὰ ἐλέη, τὰ φιλοδωρήματα και τὰς ἐπινομιδας (πρωτοχρονιάτικα δῶρα) ἕκτασις δυσανάλογος πρὸς τὰς οἰκιακὰς ἡμῶν δαπάνας. Εἰ και ἡ μήτηρ μου και ἡ *Babeli* ἔβλεπον μετὰ λύπης, ὅτι προσῆγγιζον αἱ ἡμέραι τῶν ἐκτάκτων δαπανῶν, δὲν ὤκνουν ὅμως νὰ δαπανῶσιν. Ὁ ἀδελφός μου, ἡ ἀδελφὴ μου και ἐγὼ εἶχομεν εὐμορφὰ τῆς Κυριακῆς φορέματα, ἀλλ' ἐνδύομεθα αὐτὰ ἐπ' ὀλίγον, και ἅμα εἰσηρχόμεθα εἰς τὴν οἰκίαν, ἀπεξεδυόμεθα αὐτὰ, ἵνα διατηρῶνται χρονιώτερον. Ὅτε ἡ μήτηρ μου ἀνέμενεν ἐπίσκεψιν, τὸ ἐν και μόνον δωμάτιον ὅπερ εἶχομεν, ἐτακτοποιεῖτο μετὰ πάσης δυνατῆς τέ-

χνης και μετεσχηματίζετο, ὡς μικρὰ ὑποδοχῆς αἴθουσα!».

Και μ' ὄλην ὅμως τὴν οικονομίαν ταύτην τὰ τέκνα τῆς γυναικὸς τοῦ Πεσταλότση δὲν ἔμενον πάντοτε ἀπολύτως ἄνευ χρημάτων ἐν τῷ θυλακίῳ. Ἡμέραν τινὰ ὁ μικρὸς Ἑρρίκος ἔχων ὀλίγα τινὰ κερατῖα και ὀρεγόμενος τῶν τραγημάτων τοῦ γειτονεύοντος τῇ οἰκίᾳ τοῦ ζαχαροπλαστείου, εἰσῆλθεν εἰς αὐτό, ἵνα ἀγοράσῃ ἐξ αὐτῶν ἕκειτο δὲ ἐπὶ τῆς πλατείας ἡ οἰκία τοῦ ἐμπόρου Schulthess, ἔχουσα τὴν ἐπιγραφὴν, τὸ ἄροτρον, (zum Pflug), σήμερον ἀνοικοδομηθεῖσα. Ἐκεῖ εὔρε τὴν κόρην Ἄνναν Schulthess, ἣτις ἦτο μεγαλειτέρα αὐτοῦ κατὰ ἑπτὰ ἔτη. Αὕτη τότε τὸν ἐξαπέστειλε ὀπίσω εἰς τὴν οἰκίαν του, προτρέψασα νὰ φυλάξῃ τὰ χρήματα και νὰ τα μεταχειρισθῇ ὠφελιμώτερον. Ἡ νέα αὕτη κόρη, ἣτις τότε τῷ ἀπέτεινε πόσῳ σοφὰς συμβουλίας, ἐγένετο βραδύτερον σύζυγός του, και ὁ ἀγαθὸς αὐτοῦ δαίμων ἐφ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον.

Οὕτω ὁ πτωχὸς Ἑρρίκος διῆλθε τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν ἐν ἀτμοσφαιρᾷ πεπληρωμένῃ ἀγάπης, ἀφοσιώσεως, συμπνοίας, εἰρήνης, αὐστηρᾶς οικονομίας και τιμίας γενναϊοδωρίας. Διὰ πάντων δὲ τούτων προσέλαβεν ἡ νέα αὐτοῦ καρδία τὴν γλυκειὰν ἔξιν τελείας πεποιθήσεως, αὐταπαρνήσεως, ψυχικῆς ἀταραξίας, συναισθημάτων τρυφερῶν και περιπαθῶν και τῆς γλυκειᾶς ἐκείνης εὐσεβείας, εὐλικρινοῦς και ἐνεργητικῆς, ἣτις εὐρίσκει τέρψιν και ἐν αὐτῇ τῇ ἐγκαταλείπει και τὰς στερήσεις. Συγχρόνως δὲ και ἡ φαντασία του δὲν ἔμενε ναθρά· ἐφαίνετο αὕτη ἀναπτυσσομένη και ἀσκουμένη ἐν ἀναλογίᾳ πάντός, τὸ ὅποσον ἔλειπεν ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας. Τὸ παιδίον, ἐγκεκλεισμένον σχεδὸν πάντοτε ἐν τῇ στενῇ κατοικίᾳ τῆς οικογενείας, ἤκουεν ἀπλήστως τὰς διηγήσεις και τὰς ἀναγνώσεις· οὐδὲ λέξις διέφευγεν αὐτόν, τὰς ἀναπαρῆγε πάντοτε ἐν τῷ πνεύματί του, ἔθετεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θέσιν τῶν ἡρώων τούτων, ἀπέδιδεν εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς φαντασίας του ἄλλην συμπεριφορὰν, ἣτις θὰ τοὺς ὠδήγει εἰς παντελεῖ στέρησιν, και ἤδη ἐκινεῖτο ἐν τῇ συνειδήσει του πληθὺς σκέψεων, αἵτινες ἀπέχον πολὺ τῆς πραγματικότητος ἐν τῷ βίῳ.

Ἡ μητρικὴ ἀγωγή, ἣν ἔλαβεν ὁ Πεσταλότσης, ἀφῆκεν ἐν τῇ καρδίᾳ του ἀνεξάλειπτους ἀναμνήσεις. Ἡ μήτηρ ἐγένετο αὐτῷ τὸ ἰδανικὸν τοῦ παιδαγωγοῦ, εἰς τὰς μητέρας κυρίως ἀπηύθυνεν οὗτος τὰς

1. Ἐπιστολὴ Πεσταλότση πρὸς τὸν πρεσβύτερον Ith, 1802.

συμβουλὰς καὶ παροτρύνσεις, καὶ ἐπ' αὐταῖς ἤλπισεν, ἵνα ἀναγεννηθῆ ὁ λαός. Ἡ ἱστορία δὲν δεικνύει πόσον ἐνδιαφέρον παράγουσι εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἡ φροντίς, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀφωσίωσις τῆς μητρός; Καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φρονῶμεν, ὅτι ἂν ὁ Ῥουσσώ ἀνετρέφετο ὑπὸ καλῆς μητρός, τὸ πνεῦμά του θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ὀλοσχερῶς ὠφέλιμος;

Ἄλλ' ὅσφ ἐξαιρέτος καὶ ἂν ἐγένετο ἡ πρώτη ἀγωγὴ τοῦ Πεσταλότση κατὰ τὰ οὐσιωδέστατα καὶ ἰδίως κατὰ τὴν μόρφωσιν τῆς καρδίας, τοσοῦτφ ἔμεινεν αὕτη καὶ ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ μείνῃ ἀτελής. Τὸ παιδίον ἀνατραφὲν περιορισμένον στενῶς ἐν τῷ δωματίῳ καὶ μόνον ὑπὸ γυναικῶν, ἐστερημένον συγχρόνως τῆς πατρικῆς ἐπιδράσεως, τοῦ συγχρωτισμοῦ καὶ τῆς συναναστροφῆς μετὰ ὁμηλικῶν παιδῶν, τοῦ ἐξωτερικοῦ βίου καὶ τῶν ἐλευθέρων ἀσκήσεων, πλὴν δὲ τούτων καὶ φύσει ἀσθενικὸν κατὰ τὸ σῶμα, ἔμεινε μικρὸν καὶ ἀσθενές, δειλὸν καὶ ἀνεπιτήδειον, εὐμετάβολον καὶ εὐερέθιστον. Ὁ συνεργάτης αὐτοῦ Νείδερρος ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ « ἐν τῷ Πεσταλότση ὑπῆρχεν ὡσαύτως καὶ ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ ».

Ὁ Πεσταλότσης νέος ὧν ἐτρέφετο διὰ τῶν συναισθημάτων τῆς καρδίας καὶ τῶν ἰνδαλμάτων τῆς φαντασίας ἢ διανοῖά του ἀντιλαμβανομένη μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας τὰς σχέσεις τῶν πραγμάτων καὶ συμπτυσσομένη συνήθως εἰς ἑαυτήν, τὸν καθίστα ἀφηρημένον, ἀπρόσεκτον καὶ ἀδιάφορον πρὸς πᾶν ἀφορῶν εἰς τὴν ἐθιμοταξίαν καὶ καθόλου ὡς πρὸς τοὺς ὑλικοὺς τοῦ βίου ὄρους. Δὲν ὑπώπτευε μῆτε τὰς ἀνωμαλίας τοῦ οἰκιακοῦ βίου, οὐ ἀπήλαυσε, μῆτε τὰ ἐκ τῆς σχέσεως καὶ συναναστροφῆς μετὰ τῶν ἀνθρώπων κακὰ. Ἐννοεῖται λοιπὸν διὰ τούτων, ὅποια ἔμελλε νὰ ἦναι ἡ ἐμπιστοσύνη του καὶ τίνας ὑπῆρξαν αἱ ἀπάται του.

Ἦρξαντο δ' αὐταὶ ἀφ' οὗ χρόνου ἐφοῖτα εἰς τὸ σχολεῖον. Εἰ καὶ παρέσχε συχνάκις δείγματα διορατικότητος καὶ ἀγχιονίας, ἐξετέλει ὅμως κακῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ μαθητικὰ του ἔργα ἦτο τόσο ἀνεπιτήδειος εἰς τὴν γραφὴν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν, ὥστε ὁ διδάσκαλός του ἔκρινεν αὐτὸν τελείως ἀνίκανον. Οἱ συμμαθηταὶ του τὸν ἠγάπων ἔνεκα τῆς ἀγαθῆς του καρδίας καὶ τῶν ὑποχρεωτικῶν του τρόπων, ἀλλὰ κατεχρῶντο τῶν καλῶν τούτων ἰδιοτήτων, ἵνα τον καθιστῶσι καταγέλαστον. Ἰδοὺ πως ὁ Πεσταλότσης εἰκονίζει αὐτὸς ἑαυτὸν κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν τοῦ βίου του.

« Αἱ προσβολαί, αἱ ὁποῖαι ἐλύπουν τὰ ἄλλα παιδιά, πολὺ ὀλίγον

ἠνώχλου ἐμέ. Ὅ,τι πολὺ ἐπεθύμουν ἢ ἐφοβούμην, ἀμὰ τὸ συμβᾶν παρήρχετο καὶ ἀπεχωρίζομην αὐτοῦ δι' ὑπνου ὀλίγων νυκτῶν, ἐὰν διέφερον ἐμὲ μόνον, ἦτο ὡς νὰ μὴ συνέβη. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας ἤμην πάντοτε ὁ περιγέλως ὅλου τοῦ κόσμου ἡ ἀγωγὴ μου, ἦτις παρέιχεν τροφὴν εἰς πάντα τὰ ὄνειρα τῆς φαντασίας μου, μὲ καθίστα ἀνίκανον νὰ κάμνω καὶ ἐγώ, ὅσα καὶ οἱ ἄλλοι, νὰ διασκεδάζω δι' ὅσων καὶ οἱ ἄλλοι διεσκεδάζον. Τὰ μικρὰ παιδιά, οἱ συμμαθηταὶ μου, μ' ἐπεμπον ἐκεῖσε, ὅπου αὐτοὶ δυσηρεστοῦντο νὰ μεταβαίνωσι, καὶ ἐγὼ μετέβαινον ἔπραττον πᾶν ὅ,τι οὗτοι ἠθέλον. Τὴν ἡμέραν ὅτε συνέβη μέγας σεισμός ἐν Ζυρίχῃ¹, ὅτε διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ ὤρμησαν οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, ἵνα καταβῶσι τὴν κλίμακα, καὶ ἐνῶ οὐδεὶς ἠθέλει ῥιψοκινδυνεύσει νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐγὼ ἀνέβην νὰ ζητήσω τὸν πύλον καὶ τὰ βιβλία ἐνὸς ἐκάστου. Καὶ ὅμως οὐδεμία ὑπῆρχε φιλία μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν συμμαθητῶν μου. Καίπερ ἐπιμελῶς ἐνασχολούμενος καὶ μανθάνων καλῶς πράγματα τινα, δὲν εἶχον ὅμως τὴν ἱκανότητα τοῦ ἐκτελεῖν τὰ μαθητικὰ μου ἔργα. Ὁσαύτως δὲν δύναμαι νὰ εὐρω κακῆν τὴν προσηγορίαν, ἣν μοι ἔδιδον, Heiri Wunderli von Thorliken².

« Ὅποιον δῆποτε ἄλλο παιδίον ἦτο, θὰ ἐκτύπα τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸν τοῖχον διὰ χιλίας ἀνοησίας, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐταραττόμην ἐκ τούτων. Ἐθεώρουν ἑμαυτὸν ἐπιτήδειον εἰς πολλὰ πράγματα, δι' ἃ ὅμως ἤμην ἀνίκανος. Τὸν κόσμον ὅλον ἔκρινον κατὰ τὰς ἐν τῷ οἴκῳ καὶ τῷ σχολεῖν ἰδέας μου. Ὁ συνήθης βίος τῶν ἀνθρώπων μοι ἦτο σχεδὸν ξένος ὡς ἂν νὰ εἶχον ζῆσει εἰς ἄλλον κόσμον »³.

Ἀπὸ τῆς ἔννεαετοῦς ἡλικίας του ὁ νέος Πεσταλότσης προσεκαλεῖτο νὰ διέρχηται καθ' ἕκαστον θέρος ἐβδομάδας τινὰς τῶν διακοπῶν παρὰ τῷ πάππῳ του, Ἀνδρέᾳ Πεσταλότση, ἐφημερίῳ ἐν Hōngg, μίαν λεύγαν μακρὰν τῆς Ζυρίχης.

Τὸ χωρίον τοῦτο κεῖται ἐν καλλίστῃ θέσει· οἱ λόφοι ὑφ' ὧν εἶναι ἐκτισμένον, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λιμμάτου, ἀποκλίνουσι πρὸς μεσημβρίαν δι' ἐπικλινούς ἀποχώρημου μέχρι τοῦ ποταμοῦ, οὗ ἡ ἀντί-

1. Τὴν 19 Δεκεμβρίου 1755.

2. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Ζυρίχης εἶναι ἀμετάφραστον· δύναται τις νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἔννοιαν λέγων, « Τὸ Ἐρρικίκι τὸ τρομερὸ καὶ τρελλοκέφαλο ».

3. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν πρεσβύτερον Ith, προμνημονευθεῖσα.

περαν ὄχθη ἤττον ἀνυψωμένη, εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ πολυαριθμῶν οἰκιῶν. Ἡ πεδιάς τοῦ Höngg εἶναι πλουσία, διαπεποιημένη ὑπ' ἀγρῶν, ἀμπελώνων καὶ μεγαλοπρεπῶν παραδείσων. Ὁ οἶκος τοῦ ἐφημερίου, προσκειμένος τῇ ἐκκλησίᾳ, εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ πρὸ ἑκατὸν εἰκοσιν ἐτῶν, εἰ καὶ ἀνεκαινίσθη καὶ ἐπὶ τὸ νεώτερον σχέδιον μετεσκευάσθη ἐν τοῖς καθέκαστα· οἱ περικυκλοῦντες αὐτὸν κῆποι ἐσηματίζον ἄλλοτε ἐπιχώματα ἀποκεκλεισμένα μεταξὺ τῶν ὑποστηρίζοντων αὐτὰ τειχῶν· τὸ ἐστιατόριον εἶναι πάντοτε τὸ αὐτό, κείμενον νοτιανατολικῶς τοῦ οἰκοδομήματος, μετὰ πλατέων παραθύρων πρὸς ἀνατολὰς καὶ μεσημβρίαν, ὁπόθεν ἀπολαύει τις ὠραίας θέας ἐπὶ τῆς λεκάνης τοῦ Λιμνάτου· μόνον μικρὰ θερμάστρα ἐκ λευκῆς Φαβεντιανῆς ὕλης ἀντεκατέστησεν ἐκεῖ τὸ μέγα πράσινον κτίριον τῆς κλίμακος, ἣτις κατεῖχε τὸ πάλαι μέγα μέρος.

Ἐκεῖ ὁ νέος Πεσταλότσης διέτριβε τὸν εὐτυχεῖ χρόνον τῶν διακοπῶν τῶν μαθημάτων, ἐκεῖ ἔμαθε νὰ ἀγαπᾷ τὴν φύσιν καὶ τὰ γεωργικὰ ἔργα, ἐκεῖ συνέλαβε τὴν πρώτην ἰδέαν τοῦ νὰ ἀφοσιωθῇ μέχρι τέλους τοῦ βίου του εἰς τὸ ἱερόν ἔργον τῆς διδασκαλίας.

Ἐκτοτε αἱ βιομηχανικαὶ ἐργασίαι ἦσαν ἀναμειγμέναι μετὰ τῶν γεωργικῶν ἐκ τοῖς χωρικοῖς τοῦ καντωνίου ἐκείνου· δὲν ἔβλεπέ τις ἀκόμη, ἀληθῶς εἰπεῖν, μήτε μηχανὰς ὑφαντουργικὰς, μήτε ἐργοστάσια, ἀλλ' ἐκάστη οἰκογένεια ἐνησχολεῖτο περὶ τὴν νηματοουργίαν.

Συνοδεύων τὸν πάππον του εἰς τὰς ἐπισκέψεις, τὰς ὁποίας ἐκεῖνος ἔκαμνε καθ' ἐκάστην εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς ἐνορίας του, ἐγένετο εἰδήμων τῆς πραγματικότητος τοῦ βίου τοῦ λαοῦ. Ἐμαθε τότε νὰ γνωρίζῃ τὴν δυστυχίαν, συνεινήθη βαθέως ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, καὶ ἐκτοτε ἠσθάνθη ἐν τῇ καρδίᾳ του τὴν ἀμετάτρεπτον ἀνάγκην νὰ βοηθήσῃ αὐτούς.

Ἐφημέριος χωρίου εἶναι ἐπιφορτισμένος διὰ μεγαλοπρεποῦς, ἀλλὰ καὶ λίαν δυσκόλου ἔργου, δι' ἔργου ἔχοντος μεγάλην καὶ ἀπέραντον δικαιοδοσίαν. Ἡναγκασμένος νὰ ἀγωνίζηται πάντοτε καὶ συχνάκις μόνος ἐναντίον τῆς ὑλικῆς, πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς δυστυχίας, δι' ἧς περικυκλοῦται, καὶ ἣτις ἀνανεοῦται καθ' ἐκάστην ἡμέραν παρὰ τὰς προσπαθείας του, θὰ ὑπέκυπτεν οὗτος εἰς ἀθυμίαν, εἰ μὴ ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῆς πίστεως ἐν ταῖς δοκιμασίαις. Ὁ πάππος τοῦ Πεσταλότση ἦν ἐκ τῶν ἀφωσιωμένων ψυχῆ τε καὶ καρδίᾳ εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἔργον, ὅπερ ἠσπάσθη. Ἡ πίστις του ἦτο ἀπλή, εἰλικρινής, ζωηρὰ καὶ ἐνεργός,

αὕτη δὲ μετεδόθη κατὰ τρόπον ὅπως φυσικὸν καὶ εἰς τὸν ἔκγονον αὐτοῦ. Οὕτως ἐκεῖνος ἔλεγε βραδύτερον:

«Ὁ, τι κυρίως συντελεῖ, ἵνα παιδίον τι ἀποκτήσῃ τὸν φόβον πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ἀκούῃ ἀληθῆ χριστιανόν».

Συγχρόνως ὅμως ὁ βίος οὗτος καὶ πᾶσα ἡ ἐνεργὸς καὶ πλήρης ἀφοσιώσεως ἀγάπη τοῦ πάππου του ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰ αἰσθήματα τοῦ παιδός· δὲν ἐθαύμαζεν τὸν βίον τοῦτον, ἀλλὰ τὸν ἠγάπα· ἦτο εὐδυστυχής, ἀν ἠδύνατο νὰ συμμετέχῃ αὐτοῦ ἐνίοτε κατὰ τὰς δυνάμεις του.

Ὁ βίος οὗτος κατέστη αὐτῷ τὸ ἰδανικόν του καὶ ἡ φιλοδοξία του.

Ἦθελε νὰ γίνῃ ἐφημέριος, ὡς ὁ πάππος του. Ἦτο πεπεισμένος πλέον, ὅτι ἔπρεπε νὰ σπουδάσῃ τὴν Θεολογίαν.

(ἀκολουθεῖ)

M. B.

Ἐκ τῆς νεωτάτης ἐκδόσεως τῆς περὶ Γερμανῶν συγγραφῆς τοῦ πατρὸς Didon μεταφράζομεν χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ τὸ περὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως κεφάλαιον, προτιθέμενοι καὶ ἄλλα χρήσιμα μέρη ἐξ αὐτῆς νὰ σταχυολογήσωμεν. Πράττομεν δ' οὕτω, διότι ὡς ἐν Γαλλίᾳ, οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν δυστυχῶς ἤρξατο ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία ἐπισημῶς, ὡς μὴ ὤφειλεν, ὑποστηριζομένη, ἀφοῦ ἀπεβῆ καὶ βλάσφημα ἀναγνώσματα ἐγκρίσει τοῦ τμήματος τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ὠρίσθησαν ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς σχολείοις, καὶ περὶ ὧν καὶ ὁ τύπος καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἔγραψαν καὶ τὰς δεούσας ἀπέτειναν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν παραστάσεις. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις ἔθνεσι δοκιμάζεται ἡ πίστις τῶν ἀνωτάτων δημοσίων λειτουργῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐν τῇ δημοσίᾳ ἐκπαιδεύσει, διότι ἐξ αὐτῶν κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτᾶται ἡ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγησις τοῦ ἔθνους, ἡμεῖς ὅμως ἐνταῦθα ἀδοκιμάστως ἀναδιβάζομεν ἀγνώστους τινὰς περὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἱκανότητα καὶ κλονουμένους περὶ τὴν ἠθικὴν καὶ σαλευόντας περὶ τὴν πίστιν εἰς τὰς ὑψίστας ἀρχάς· καὶ ὅμως λεγόμεθα ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ καὶ κυχώμεθα ὅτι διὰ τῆς πίστεως τῶν πατέρων μας πρὸς τὸν Θεὸν ἠράμεθα ἀειθαλεῖς στεφάνους δόξης καὶ ἀνεκτήσαμεν τὴν ἐλευθερίαν μας.

Τὸ ἀναγκασιότατον στοιχεῖον πεπολιτισμένου ἔθνους εἶναι ἡ δημοσία αὐτοῦ ἐκπαιδεύσις, οὐσιωδέστατον δὲ ὄργανον τοῦ βίου του τὰ παιδαγωγικὰ καθριδρύματα τὰ ὠρισμένα, ὅπως ἐξασφαλίσωσιν αὐτῷ τὴν πρόσκτησιν καὶ τὴν ἀδιάλειπτον ἀνάπτυξιν γενικῆς τινος μορφώσεως. Ἡ πνευματικὴ ὑπεροχὴ δὲν βραδύνει νὰ καταστήσῃ λαόν τινα ὑπέρτερον τῶν γειτόνων του, διότι ἂν ἡ ἀρετὴ ὑψοῖ ἡμᾶς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐπιστήμη καθίστησι ἡμᾶς ἰσχυροὺς ἐνώπιον τῶν ἀν-

θρώπων. Ἡ στρατιωτικὴ ἰσχὺς αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν ἄλλο εἶναι, ἢ ἀποτέλεσμα μεγίστης ἐπιστημονικῆς προόδου. Ἡ ἐπιστήμη ἐγείρει τὰ ὀχυρώματα, ναυπηγεῖ τὰ θωρακισμένα πλοῖα, ὀξύνει τὰ κάλλιστα τῶν ξιφῶν, ἐφευρίσκει τὸ μυστήριον τοῦ θερίζειν ὡς οἶόν τε πλείστας ἀνθρωπίνας ὑπάρξεις, τὴν τέχνην τοῦ φρονεῖν ἄρδην, καὶ καθίστησι τὸν ἄνθρωπον ἐν μιᾷ ὥρᾳ μάχης τὸ τρομερώτατον τῶν σαρκοφάγων, ὅταν ἡ δικαιοσύνη δὲν διευθύνῃ τὴν μετὰ βίας ὁρμὴν, καὶ τὴν ἔμφυτον ὀργὴν. Ἡ ἐπιστήμη τέλος σφυρηλατεῖ πάντοτε τρομερώτερα τὰ ἐπιθετικὰ καὶ ἀμυντικὰ ὄπλα, ὧν τὴν χρῆσιν ἡ συνείδησις δύναται μὲν καὶ ὀφείλει νὰ κανονίζῃ, ἀλλ' ὅμως δὲν τὴν συνιστᾷ.

Αἱ ἰδέαι δ' αὐταὶ ἀναπαράγονται ἀφ' ἑαυτῶν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἐπισκεπτομένου τὸ γερμανικὸν ἔδαφος· βλέπει οὗτος διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀφθαλμῶν πανταχοῦ τὴν στρατιωτικὴν ἐπίδειξιν, δι' ἣν τὸ κράτος τοῦτο ἐναβρύνεται. Τὸ ξανθότριχον θηρίον εἶναι μὲν ἔν γε τῷ παρόντι ἡσυχον, ἀλλ' ἐν τῇ ἀναπαύσει του ἀγρυπνεῖ ἐνοκλάζον, ἀποξύνον πάντοτε τοὺς ὀδόντας καὶ τοὺς ὄνυχας, καὶ τὸ βλέμμα ἐστραμμένον ἔχον πρὸς τὸν ὀρίζοντα, πρὸς ἀνατολάς, πρὸς δυσμᾶς . . . πρὸ πάντων πρὸς δυσμᾶς.

Ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀρχεῖν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν παγκόσμιον ζῆσιν, ἣν ἡ παιδεία προκαλεῖ πανταχοῦ εἰς τὸν νεώτερον κόσμον. Ἡ παιδεία πρόκειται οὐ μόνον νὰ γνωρίσῃ τὸ σύμπαν, ἀλλὰ καὶ νὰ δεσπόσῃ αὐτοῦ. Ἐπιδιώκει οὐ μόνον τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ καθήκοντος, ἀλλὰ καὶ τὴν μεθυστικὴν ἐλπίδα τοῦ δεσπόζειν παντὶ σθένει διὰ τε τῆς ἱκανότητος καὶ ἀγχινοίας καὶ διὰ τῆς κτηνώδους καὶ κακοήθους βίας.

• Εὐρίσκει ὅμως πλείω εὐγένειαν ἐν τοῖς δεσποτικοῖς φρονήμασιν,
 • ἢ ἐν τοῖς αἰρετικοῖς σχεδίοις τῶν θελώντων νὰ ἀντιθέσωσι τὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν θρησκείαν καὶ ὄνειροπολούντων τὴν διοργάνωσιν τῆς παιδείας πρὸς τὸν λαόν, τὴν ἐκλαίκευσιν, ὡς χρῶνται τῇ λέξει κατ'
 • εὐφημισμὸν οἱ ψευδεῖς ἱερεῖς τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ μῆτε πίστιν ἔχοντες, μῆτε Μεσίαν, μῆτε Θεὸν ἀναγνωρίζοντες. Δύναται τις νὰ
 • καταπραῦνῃ βίαιον ἄνθρωπον, νὰ καθησυχάσῃ τὸν ὑπὸ τῆς λατρείας καὶ τῆς βίας παράφορον, ἀλλὰ τί δύναται νὰ προσδοκᾷ παρ' ἀνθρώπων πληγέντων ἐκ πυρρωνισμοῦ, ἀνικάνων νὰ ἐνδιαφέρωνται ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ νὰ ἀτενίζωσιν ὑπὲρ τὴν γῆν ; »

Ἡ Γερμανία ὑπερήφανος ἐπὶ τῇ δυνάμει της, δὲν παρουσιάζει εἰς τὸν παρατηρητὴν οὐδὲν φαινόμενον γήρατος ἐν τῷ ἔθνικῷ αὐτῆς βίῳ.

Αἱ κακίαι ταύτης ἐδηλοῦσι βεβαρότητα μᾶλλον, ἢ παρακμὴν, παρέχει δὲ αὕτη μοναδικὸν σύγκραμα ἀρχαίας ἀγροικίας καὶ πολιτισμοῦ. Ὅ,τι βάρβαρον ἔχει, τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῆς ἰδιοφυίαν, εἰς τὴν καταγωγὴν, ὅ,τι δ' ἔχει πολιτιστικὸν καὶ ὑψηλόν, τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν.

Σπουδάζων ἐκ τοῦ σύγγεγυς τὴν Γερμανίαν, δὲν εὐχαριστοῦμαι νὰ εἰκονίζω τὰς κακίας αὐτῆς, ἵνα ἀρέσω τοῖς συμπολίταις μου, καὶ νὰ καταβιάσω ὁμιλῶν πρὸς χάριν, τὴν ἀξίαν τοῦ ἐπιφοβωτάτου ἡμῶν ἀντιπάλου· ἀπ' ἐναντίας ἐνασχολοῦμαι ἐξετάζων ἡσύχως καὶ ἀμερολήπτως τὰ στοιχεῖα τῆς δυνάμεως καὶ ζωικότητος τῶν Γερμανῶν, ἵνα διδάξω τὴν πατρίδα μου καὶ διαφυλάξω ἀπὸ πάσης ἀπάτης. Ἡ τέχνη τοῦ νικᾶν ἐν παντὶ γενναίῳ λαῷ εἶναι οὐχὶ νὰ κακολογήῃ τὸν ἐχθρὸν του, ἀλλὰ νὰ σπουδάξῃ αὐτὸν καὶ νὰ ἀγωνίζηται μέχρις ἐσχάτων, πῶς νὰ τον ὑπερβῇ.

Καὶ εἰς τὸν ἐπιπολαίως παρατηροῦντα πεπολιτισμένον τινὰ λαόν καὶ ἐξετάζοντα τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν, γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις διαίρειται πάντοτε εἰς τρεῖς βαθμούς, τὴν δημοτικὴν, τὴν μέσην καὶ ἀνωτάτην.

Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις εἶναι σχεδὸν γενικῶς ἢ αὐτῇ ἀπευθύνεται εἰς τὸν λαόν, ἥτοι εἰς πάντας τοὺς πολίτας ἀνευ ἐξαιρέσεως· καὶ σκοπὸν προτίθεται νὰ διδάξῃ τὸν παῖδα νὰ ἀναγινώσκῃ, νὰ γράφῃ καὶ νὰ ἀριθμῇ. Ἀνάγνωσις, γραφὴ καὶ ἀριθμητικὴ, εἶναι τὸ α, β, γ τῆς παιδείσεως παρὰ τε τοῖς νεωτέροις καὶ ἀρχαίοις. Ὁ νέος κόσμος ὅμως ὑπὸ ταύτην τὴν ἐποψίν δύναται νὰ ἀντιποιηθῇ ἀναμφισβήτητον ὑπεροχὴν ἐπὶ τε τοῦ μεσαίωτος καὶ τῆς ἀρχαιότητος. Πρὸ τινῶν αἰῶνων προνομιοῦχοι μόνον τινὲς εἶχαν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκπαιδεύεσθαι. Πολλοὶ τῶν εὐγενῶν, τετυφλωμένοι ὑπὸ τῆς ἰσχύος καὶ εὐχαριστημένοι ἐκ τοῦ φιλοπολέμου αὐτῶν βίου, ἐθεώρουν δόξαν των, ὅτι οὐδὲν ἠπίσταντο· δὲν ἐγίνωσκον νὰ ὑπογράψωσιν ἄλλως πως, ἢ διὰ τοῦ ξίφους των. Οἱ ἄλλοι διένεμον μετὰ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ πλουσίου τὸ προνόμιον τοῦ ἐκπαιδεύεσθαι. Σήμερον πάντες ἐν ταῖς ἡμετέραις κοινωνίαις, ταῖς ὀρεγομέναις ἀπλήστως παιδείας, θέλουσι νὰ μαθηθῶσιν. Ἡ ἐκουσία ἀγνοία κατέστη πλημμέλημα, τὰ δὲ νεώτερα κράτη σχεδὸν πανταχοῦ ἐπιβάλλουσι τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν ὡς πολιτικὸν καθήκον. Ἡ πρώτη τάξις εἶναι εἰς τοὺς δεικνύοντας μεγίστην ἐπιθυμίαν πρὸς τὸ ἐκπαιδεύεσθαι, καὶ ὧν οἱ ἡγεμόνες ἀναπτύσσουσι πλείοτερον

πρακτικὸν νοῦν, ἵνα ἀνταποκρίνωνται εἰς ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν, χωρὶς νὰ παραβαίνωσι τὰ ὑψίστα δικαιώματα τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς πατρίδος.

Ἡ διάδοσις τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων προτίθεται τὴν ἀνάπτυξιν ὡς οἶόν τε πλείστων πνευματικῶν ὄντων, σπερμάτων ἱερῶν, σπαρέντων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν, καὶ τὰ ὅποια συχναίως δὲν ἔρχονται εἰς τὸ φῶς, διότι ὁ ἐγωϊσμὸς τῶν τάξεων, ἢ ἄλλο τι ἀπροσδόκητον κοινωνικὸν συμβάν, ἀρνεῖται αὐτοῖς τοὺς πρώτους ὄρους τῆς προαγωγῆς.

Πόσα ἐκ τῶν ἀγνώστων τούτων σπερμάτων οὐδέποτε ἐβλάστησαν ἀλλ' ἀπεξηράνθησαν ἀποκρυβέντα ἐντὸς τῶν ξηρῶν αὐλάκων! Τίνος ἔχρηζον, ἵνα ζήσωσιν; Μιᾶς μόνης ἡλιακῆς ἀκτίνος. Οἱ ὀφείλοντες νὰ δώσωσι ταύτην τὴν ἀκτίνα, ἀπέσχον ἀρνηθέντες. Καὶ τὸ χεῖριστον πάντων εἶναι, ὅτε εὐρέθησαν πολιτικοὶ ἄνδρες ὑπερασπισθέντες, τὸ σύστημα τοῦτο, φρονοῦντες ὅτι διὰ τῆς ἀμαθείας τοῦ πλήθους δύνανται νὰ ἐξασφαλίσωσι τρόπον τινὰ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ τὴν κοινωνικὴν εὐδαιμονίαν! Βεβαίως, ἡ ἐκπαίδευσις ἔχει τι τὸ ἐπικίνδυνον, ἀλλὰ ποῖον ἀνθρώπινον ἀγαθὸν στερεῖται κινδύνων! Οἱ ὀπισθοδρομοῦντες εἶναι δειλοὶ καὶ φοφοδεεῖς. Ὁ παραδεχόμενος τὴν ἐσφαλμένην ταύτην γνώμην εἶναι ἀνάγκη νὰ καταπνίξῃ τὴν ζωὴν, ἀφοῦ αὐτὴ ἐκτίθησι ἡμᾶς εἰς τὴν ὀδύνην καὶ τὸν θάνατον. «Συμβαίνουσι, λέγει ὁ κ. Maistre, πλημμύραι καὶ πυρκαϊαί· ἀλλὰ μήπως πρὸς ἀποφυγὴν τούτων ἐσκέφθησάν ποτε οἱ ἄνθρωποι, νὰ ἐμποδίσωσι τὸ ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ;»

Μεγίστης λοιπὸν τιμῆς ἀξίος εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς, διότι ἔπλασε νέον κόσμον, ὅπου ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἐλευθερία μέλλουσιν ἡμέραν τινὰ νὰ κατακτήσωσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅπου τὸ πρῶτον καθήκον τῆς ἀγάπης μέλλει νὰ ἦναι ἡ παγκόσμιος διάδοσις τῆς ἀληθείας καὶ ὁ χειρισμὸς τῶν πρώτων αὐτῆς ὀργάνων καὶ ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου τῶν ἀνθρώπων.

Διατρέχων τις τὴν Γερμανίαν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἀπὸ τοῦ Ῥήνου μέχρι τοῦ Ἑλδου, βλέπων τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ εἰς τὸ φοιτᾶν εἰς τὰ σχολεῖα, καὶ τὴν φροντίδα τῶν διαφόρων ἀρχόντων, ἵνα ἀνταποκρίνωνται εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, δὲν δύναται νὰ παραγνωρίσῃ τὴν ζωτικότητα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Τὰ σχολεῖα εἶναι πανταχοῦ. Τὸ ἐλάχιστον τῶν χωρίων ἔχει τὸ ἀνάκτορόν του, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἡ διάδοσις αὕτη τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἐν τοῖς διαφόροις νεωτέροις ἔθνεσιν ἔχει μέχρι τῆς σήμερον τὰς ἐξῆς δύο ὡς αἰτίας, τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα καὶ τὸ δημοκρατικόν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πρώτου ἡ Γερμανία ἀπὸ τριῶν χρόνων ἐκαλύφθη ὑπὸ σχολείων τοῦ λαοῦ ἔπρεπε βεβαίως ἀπαξάπαντες νὰ μάθωσιν νὰ ἀναγινώσκωσιν, ἀφοῦ ἡ Ἁγία Γραφή ἦτο ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας ὄλων τῶν πιστῶν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δευτέρου ἡ Γαλλία ἔχει θαυμαστὸν ὅσον ἐπεκτείνει τὴν κτῆσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ ἦτο ἀνάγκη, ἵνα πάντες οἱ Γάλλοι μάθωσι νὰ ἀναγινώσκωσιν, ἀφοῦ ἡμέραν τινὰ ἔμελλον πάντες νὰ ψηφισθῶσιν. Αἱ Ἠνωμέναι πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἐπίδρασιν τοῦ τε χριστιανικοῦ καὶ δημοκρατικοῦ πνεύματος προήγαγον εἰς βαθμὴν ἀπίστευτον τὴν δημοτικὴν παιδείαν.

Ἄλλ' ἐνῶ ἡ Γερμανία τηρεῖ ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις ἐξαίρετον θέσιν εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτῆς, ἐνῶ τὴν θρησκευτικὴν ἐκπαίδευσιν παρεχομένην ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου κατέστησε στοιχεῖον ἀδιάσπαστον κατέχον ἐν τοῖς προγράμμασι τὴν τιμιωτάτην τάξιν, ἡ Γαλλία ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἀθρησκείαν. Ἐκλείσει τὴν θύραν τοῦ σχολείου εἰς τὴν κατήχησιν καὶ εἰς τὸν ἱερέα ὡς ἂν ὁ ἱερεὺς, πιστὸς εἰς τὴν ἐντολὴν του, ἦτο ὑποπτος καὶ κινδυνώδης καὶ ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία ἀνευ ἀξίας.

Ἠλπίσαν κατὰ τὴν γνώμην των ἐπὶ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν γονέων οὐδεὶς μᾶλλον ἐμοῦ σέβεται τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ τὸ ἐλάττωμα τῆς πρωτοβουλίας, καὶ τὴν ἀδρανείαν τοῦ λαοῦ ἐν Γαλλίᾳ; Καὶ ἀφοῦ τὸ κράτος ἠδύνατο, ἀνευ σφετερισμοῦ, νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τοὺς γονεῖς νὰ πέμπωσιν ὑποχρεωτικῶς τὰ τέκνα των εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἤθελε ἐκπληρώσει καθήκον ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, εἰ ἐπέβαλλε τὴν θρησκείαν ὡς στοιχεῖον οὐσιαστικόν τοῦ προγράμματος. Ἀπαιτεῖν ἐκπαίδευσιν θρησκευτικὴν ἐναντίαν εἰς τὴν θρησκείαν τῶν γονέων, τοῦτο εἶναι ἀδίκον καὶ τυραννικόν, ἀλλ' ἐπιβάλλειν ἐκπαίδευσιν σύμφωνον εἰς τὰς πεποιθήσεις αὐτῶν, τοῦτο εἶναι πράξις κυβερνητικὴ σταθερὰ καὶ φρόνιμος.

Οἱ οἰκογενεῖαρχαι, οἵτινες ἐν Γαλλίᾳ ζῶσιν ἀνευ θρησκείας θετικῆς καὶ εἰς οὐδὲν ἀνήκουσι δόγμα, παραπονοῦνται· χάριν δ' αὐτῶν ἀπέτελεσαν ἐξαίρεσιν· τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι δίκαιον, ἀφοῦ ἀποτελοῦσι μειοψηφίαν· οἱ νόμοι δὲν θεσπίζονται ποσῶς διὰ τοὺς ὀλίγους. Πλὴν τούτου ὅμως, ἐὰν ἀπαιτῆται νὰ το εἴπωμεν, πόσους μεταξὺ τούτων τῶν

πατέρων, πόσους μεταξύ τούτων δύναται τις νὰ ἀριθμήσῃ ἀποφασισμένους καὶ ἐνδίδοντας νὰ βλέπωσι τὰ τέκνα των ἀνατρεφόμενα ἄνευ πίστεως καὶ ἄνευ Θεοῦ ;

« Καὶ ἀντὶ τίνος θὰ ἀντικαταστήσωσι τὴν θρησκείαν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ παιδός ; Καὶ ὅταν ἡ θρησκεία δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἄλλως, ὡς διατείνονται οἱ υἱόφρονες, ἢ ὡς μορφή πρόσκαιρος τῆς ἀνθρωπότητος, μὴ ἀνταποκρινομένη εἰς ἄλλο τι, εἰμὴ εἰς φάσιν τινὰ τῆς ἐξειλησεώς της, καὶ τότε θὰ ἦναι ἀνάγκη ἀκόμη νὰ διατηρῆται ἐν τῷ σχολείῳ.

» Ὁ νόμος τοῦ ἀτόμου, ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ ἐξειλήσει, ὡς βεβαιῶς ἢ φωτεινοτάτῃ ἐπιστήμῃ, δὲν εἶναι, οὐδὲ πρέπει νὰ ἦναι ἄλλο τι, ἢ ἡ ἀναγέννησις τοῦ νόμου τοῦ εἴδους. Ἐὰν λοιπὸν τὸ εἶδος διέρχεται διὰ φάσεώς τινος ὀρισμένης, καὶ τὸ ἄτομον πρέπει νὰ διέλθῃ δι' αὐτῆς, ἄλλως παραβαίνει νόμον τῆς ζωῆς. Τὸ ἀνθρώπινον λοιπὸν γένος καθόλου, ὡς ἡ ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιωτάτων χρόνων ἀποδεικνύει, ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς καὶ τῆς καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἀναπτύξεώς του, εἶναι θρησκευτικόν· ἐν ὀνόματι λοιπὸν αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιστήμης, τὸ ἄτομον ἐν τῇ βραχείᾳ αὐτοῦ ὑπάρχει, ὀφείλει νὰ ἦναι θρησκευτικόν. Ὁ φυσιολογικὸς νόμος εἶναι περιπτώσις ἰδιαιτέρα τοῦ βιολογικοῦ νόμου· καὶ καθὼς ἡ παράλειψις μιᾶς βαθμίδος ἐν τοῖς μετασχηματισμοῖς τοῦ ζῶντος ἀτόμου γενεᾶ φυσιολογικὰ τέρατα, ὡσαύτως ἡ παράλειψις μιᾶς τῶν φάσεων ἐν τῇ ἠθικῇ προαγωγῇ ἔχει ὡς ἀφευκτον ἀποτέλεσμα τὰς κακίας, ἢ τοὶ τὰ ἠθικὰ ἐξαμβλώματα ».

Ἄλλὰ δὲν γνωρίζουσι τὰς περιορισμένας καὶ στενάς ταύτας προλήψεις νὰ ὑποτάσσωσιν εἰς τὰ εὐρέα διδάγματα τῆς ἐπιστήμης, ὧν ὅμως κηρύττομεν ἡμᾶς αὐτοὺς μετὰ ὑπερηφανείας πιστοὺς ὀπαδοῦς. Μεταχειρίζονται συχνότατα τὴν ἐπιστήμην, ἵνα τὴν ἀναπτύξωσι πρὸς πᾶν ὅ,τι πιέζει ἡμᾶς, πρὸς πᾶν ὅ,τι προσβάλλει τὰ μάταια ἡμῶν συστήματα, πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν ἐννοοῦμεν. Θὰ ἐπικαλεσθῶσιν αὐτὴν διὰ νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι ὁ ἀνθρωπος ἤρχισεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ὅτι ἦν κύτταρον ζῶν, ὀφείλων νὰ διέλθῃ δι' ὅλων τῶν βαθμίδων τοῦ βίου καὶ τῆς ζωϊκότητος, ἀπὸ τῶν ἀκτινοειδῶν μέχρι τοῦ ἀνωτάτου σπονδυλωτοῦ, ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν ὀρισμένην αὐτοῦ μορφήν. Δὲν θέλουσιν ὅμως νὰ μάθωσιν ἐκ ταύτης, ὅτι ὁ παῖς πρέπει νὰ ἦναι οὐ μόνον πεπαιδευμένος, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικῶς ἀνατεθραμμένος, ὅτι οἱ πραγματικοὶ νόμοι τῆς φύσεως εἶναι ἀμετάβλητοι, ἀδυσώπητοι, καὶ ὅτι ἡ

παραβίασις τούτων ἐν τοῖς λαοῖς, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀτόμῳ, θάπτων ἢ βράδιον τιμωρεῖται διὰ θανάτου.

Ὅποια καθόλου μεταβολὴ ἤθελε συμβῆ, ἐὰν ἐλεύθεροι παθῶν, ἐγινώσκομεν δὲν λέγω νὰ ὠφεληθῶμεν τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ νὰ ἐργασθῶμεν ὑπὲρ αὐτῆς ! Ἰδέαι αἰρετικαὶ ταραττοῦσι τὴν πατρίδα ἡμῶν· ὀλεθρία μανία ὠθεῖ ἡμᾶς, ἵνα ἄνευ ἀναβολῆς ἐνεργήσωμεν ἐφαρμογὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν, ἣτις ἐμποδίζει ἡμᾶς εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ νέου τούτου κόσμου. Λαμπραὶ ἀναπτέρωσις ἐξερράγησαν ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν. Ἐν οὐδενί ποτε αἰῶνι, ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, ἐφάνη τοιοῦτος ἐνθουσιασμὸς πρὸς τὴν ἰσότητά, τὴν ἀδελφότητα, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τί χρησιμεύει τὸ πνεῦμα τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ μίσους, ὥστε νὰ σπείρῃ τὴν αἶραν ἐν τῷ ἀγρῷ τούτῳ τῷ πλήρει ἐλπίδων ; Πότε λοιπὸν θὰ τελειώσῃ ἡ κωμωδία, ἣτις παίζεται ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῶν ἱερῶν τούτων ἀρχῶν ; Ὁ ἀληθὴς τρόπος τοῦ νὰ τιμῶμεν αὐτὰς εἶναι νὰ θυσιάσωμεν χάριν αὐτῶν τὸν ἐγωϊσμὸν ἡμῶν· δὲν εἶναι τὸ μέσον, ἀλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ βίου. Τί δὲν θὰ ἐδίδον πάντες οἱ ἀληθεῖς πολῖται, ἵνα ἡ Γαλλία πραγματοποιήσῃ τέλος πάντων τὰ μεγάλα αὐτῆς ὄνειρα καὶ οὕτω δυνηθῇ μετ' ὀλίγον νὰ δείξῃ μεγαλοφρονῶς εἰς τὰ γειτονεύοντα αὐτῇ ἔθνη τὸν τύπον νέου λαοῦ, ὅπου ἡ μὲν ἀδελφότης ἐπισημαίνεται διὰ γενικῆς τινος εὐποιίας, ἡ δὲ ἰσότης διὰ τῆς ἀδυσωπήτου βασιλείας τῶν νόμων, ἡ δὲ ἐλευθερία διὰ τῆς προσωπικῆς πρωτοβουλίας καὶ εὐρείας τινὸς ἀνεκτικότητος.

M. B.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΝ Τῷ ΔΗΜΟΤΙΚῷ ΣΧΟΛΕΙῳ ΚΑΙ ΑΥΘΙΣ.

Ἐν τέλει τῆς περὶ διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ πραγματείας ἡμῶν τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῷ Β' τεύχει τοῦ Α' τόμου τοῦ παρόντος περιοδικοῦ ὑπεσχέθημεν ὅτι θὰ ἐκθέσωμεν ἐν εὐκαιρίᾳ καὶ τοὺς λοιποὺς λόγους, δι' οὓς πρέπει νὰ διδάσκῃται ἡ Ἱστορία ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ καὶ νὰ διδάσκῃται οὕτω, ὅπως ἐξετέθη ἐν ἐκείνῃ τῇ πραγματείᾳ. Μετὰ τὰ περὶ ἐνδιαφέροντος καὶ περὶ τοῦ

σκοποῦ τῆς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας ἄλλοτε ἐκτεθέντα εὐκαιροῦν εἶναι νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν.

Ἄμεσος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας εἶναι, ὡς εἶδομεν, ἡ γένεσις τοῦ ἐνδιαφέροντος, ἔμμεσος δὲ ἡ μὀρφωσις τοῦ ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος. Τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὑπηρετοῦν εἰς τὴν ἠθικότητα καὶ τὸ ὅποῖον ὀφείλει νὰ ἐξεγείρη ἡ διδασκαλία ἀνάγκη νὰ εἶναι πολυμερές. Τίνας εἰσὶν αἱ διαφοροὶ αὐτοῦ διευθύνσεις γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ σκοποῦ, εἰς ὃν ὑπηρετεῖ. Ἀπάσας δὲ τὰς διευθύνσεις αὐτοῦ ἀνάγκη νὰ αἰχμαλωτίσῃ ἡ διδασκαλία εἰς τοῦτον τὸν ὑψιστον σκοπὸν αὐτῆς, τὴν μὀρφωσιν ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος ὀπλισμένου διὰ πάντων τῶν μέσων τῆς θεωρητικῆς μορφώσεως, ἀνάγκη νὰ ὑψώσῃ τὸν παῖδα εἰς τὴν βαθμίδα τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀναπτύξεως, εἰς ἣν ἔφθασεν ἡ ἀνθρωπότης, ἀνάγκη ν' ἀναβιβάσῃ αὐτὸν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀνθρωπίνης μορφώσεως, ἐν τῷ ὁποίῳ ὀφείλει νὰ ἴσταται πᾶς ἄνθρωπος. Ἀλλὰ ποῖον εἶναι τὸ ἄριστον καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον μεθοδικὸν μέσον, δι' οὗ δύνανται νὰ καταστῇ ὁ παῖς ἱκανὸς νὰ μετέχῃ ἐν πλήρει δυνάμει, γνώσει καὶ συναισθήσει τῆς παρούσης μορφώσεως τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ συνεργάζηται μετ' αὐτῆς προσηκόντως καὶ μετὰ ζήλου πρὸς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν; Ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν ἄλλοτε θεθεῖσαν ἀρχὴν τῆς ρυθμίσεως τῆς διδασκαλίας πρὸς τὰς ἀφομοιωτικὰς βαθμίδας τοῦ παιδὸς ἐπὶ τῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες περιέχουσι μόνον τὰ ἐξαγόμενα τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ καταστρώσωμεν ἐπεξεργαζόμενοι αὐτὰς τεχνικῶς γενικὸν πρόγραμμα, τοῦ ὁποίου ἐκάστη βαθμὶς γεννᾷ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ παιδὸς ἀφομοιωτικὴν βαθμίδα διὰ τὴν ἀνωτέραν βαθμίδα τοῦ προγράμματος; Ἡ συνήθης διδασκαλία πιστεύει τὸ τοιοῦτον ζητοῦσα συντόμως καὶ ταχέως νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν νεολαίαν τὴν ἀποκτηθεῖσαν μὀρφωσιν, τὴν ἐτοιμὴν πνευματικὴν κτῆσιν τῆς παρούσης γενεᾶς. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη μὀρφωσις δὲν εἶναι ἀληθῆς πνευματικὴ δύναμις, δὲν εἶναι ἀληθῆς γνώσις τοῦ παρόντος, δὲν ἐξεγείρει τὸ γνήσιον ἐνδιαφέρον. Ἡ γνώσις τοῦ παρόντος στηρίζεται ἐπὶ τῆς γνώσεως τῶν προϋποθέσεων τῆς ἡμετέρας μορφώσεως, ἐπὶ τῆς γνώσεως τῶν ριζῶν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Τὸ δὲ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἀποκτηθείσης μορφώσεως τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὴν προαγωγὴν αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἐξεγερθῇ σκοπιμώτερον ἄλλως, ἢ εἰσαγομένου τοῦ παιδὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀναγκαζομένου

νὰ σκέπτηται περὶ τούτου, ὅ,τι αὕτη ἠβουλῆθη ἀπὸ βαθμίδος εἰς βαθμίδα καὶ περὶ τῆς ἐφίξεως ἢ μὴ ἐφίξεως αὐτοῦ. Μόνον ἡ γιγρομένη ἀνθρωπότης δύναται καὶ πρέπει νὰ ἐξεγείρη τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ γιγρομένου ἀνθρώπου ἐν ἀρκετῇ καθαρότητι καὶ βάθει. « Κατ' ὀλίγον θὰ ἀναγκασθῶσιν οἱ πάντες νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι ἡ βᾶσις πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων δοξασιῶν, ἡ βᾶσις πασῶν τῶν παραστάσεων περὶ τοῦ τι ὀφείλει νὰ εἶνε ὁ ἄνθρωπος καὶ τι δύναται νὰ γείνη, ἀνάγκη νὰ ζητηθῇ καὶ εὑρεθῇ ἐν τῇ γνώσει τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε διήνυσε, καὶ τῶν ἀρχῶν, ἐξ ὧν ὠρμήθη», λέγει ὁ Virchow. Τῷ ὄντι πᾶς ἄνθρωπος γεννώμενος ἐν ἀνεπτυγμένη κοινωνίᾳ εὐρίσκει ἐν αὐτῇ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας τῶν ἀμέσων προγόνων αὐτοῦ, καταστάσεις, εἰς ἃς ὀφείλει νὰ προσαρμωθῇ, ἠθικὰς, θρησκευτικὰς, ἐπιστημονικὰς, τεχνικὰς, κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς κατακτήσεις τῶν προγενεστέρων γενεῶν, ἀφ' ὧν ἀρχεται ἡ ἐργασία αὐτοῦ. Ἄλλ' ἕκαστος ἐπωφελεῖται μὲν ἐν τῇ οἰκείᾳ ἀναπτύξει καὶ ἐνεργείᾳ ταύτην τὴν κληρονομίαν τῶν προγόνων, δὲν ἔχει ὅμως συνείδησιν τῆς ἐσωτερικῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἀγῶνων, δι' ὧν ἀπεκτήθη. Ἐν τῷ κληρονύμφῳ δὲν ὑπάρχει συνείδησις τῶν ζωηρῶν καὶ φαιδρῶν ἀγῶνων καὶ μόχθων καὶ προσπαθειῶν, αἵτινες ἐνεψύχουν τὴν ἀποκτῶσαν γενεάν. Τούτου ἕνεκα λείπει ἡ συναίσθησις τῆς ἀξίας τῆς κληρονομίας, ἐπομένως ἀπονεκροῦται τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὰ κληροδοτηθέντα ἀγαθὰ, λείπει ἡ αὐτενέργεια πρὸς διατήρησιν καὶ αὐξήσιν αὐτῶν, ὅπως συμβαίνει συνήθως καὶ εἰς τὸν μὴ ἐθισθέντα εἰς τὴν δι' ἀγῶνων ἀπόκτησιν ἀτομικῆς περιουσίας υἱὸν πλουσίων γονέων, ὁ ὁποῖος ἀγνοῶν τοὺς κόπους καὶ τὴν ἐργασίαν, τὴν φειδῶ καὶ οἰκονομίαν, δι' ὧν ἐδημιουργήθησαν τὰ κληροδοτηθέντα εἰς αὐτὸν κεφάλαια, καὶ μὴ ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν γονέων νὰ μάθῃ πῶς κερδαίνονται τὰ χρήματα, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ περὶ διατηρήσεως καὶ αὐξήσεως τῆς κληροδοτηθείσης περιουσίας κατασωτεύει αὐτὴν ἀνοήτως. Οὐχὶ ἔτοιμος πλοῦτος κληροδοτηθεὶς ὑπ' ἄλλου, ἀλλὰ πλοῦτος ἀποκτηθεὶς δι' οἰκείας ἐργασίας, ἔστω καὶ ἐξ ἀφορμῶν, ἐκ κεφαλαίων ξένων, πατρικῶν, εἶναι ἀληθῆς κτῆσις, καὶ μόνον ἐκεῖνος ἐκτιμᾷ τὸν ἠθικὸν ἢ ὑλικὸν πλοῦτον, ὁ ὁποῖος γινώσκει διὰ τίνων ἀγῶνων καὶ μόχθων ἀπεκτήθη. Ἀνάγκη λοιπὸν ἡ διδασκαλία ν' ἀντιδράσῃ εἰς τὴν νεκρωσιν ταύτην τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος· τοῦτο δὲ κατορθοῖ, εἰν ἀναγκάσῃ τὸν μαθητὴν ν' ἀκολουθήσῃ τὰ ἴχνη αὐτῆς, εἰν ἐκθέτουσα ζωηρῶς ἐκά-

στην βαθμίδα τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος δὲν μεταδίδῃ εἰς αὐτὸν ἀπλῶς τὴν πρόοδον εἰς τὴν ἀνωτέραν βαθμίδα, ἀλλὰ μᾶλλον καθιστᾷ αὐτὸν ἱκανὸν νὰ συναγωνίζηται οὕτως εἰπεῖν μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος τὸν ἀγῶνα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ εὕρισκῃ μόνος αὐτὴν, οὕτω δὲ ἐξεγείρῃ παρ' αὐτῷ τὴν χαρὰν, ἣτις ἐνεψύχου τοὺς πρῶτους κατακτητὰς ἀγαθοῦ τινος τοῦπολιτισμοῦ, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον δι' αὐτό. Οὐδὲν δύναται νὰ παροτρύνῃ τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν πρὸς ἐργασίαν τόσον, ὅσον ἡ πεποιθήσις ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δι' ἀγῶνων καὶ μόχθων ἐξυψώθη εἰς τὸ σημεῖον τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν ᾧ εὕρισκεται σήμερον, καὶ ὅτι ἔχει ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν ἱκανότητα καὶ προοδεύσει καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Συγκεφαλαιουῦντες λοιπὸν λέγομεν ὅτι, ἐπειδὴ ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν ζῆ ἀσυνειδήτως ἡ κληρονομία τῶν παρελθουσῶν γενεῶν, ἐπειδὴ ἐπομένως ἡ δύναμις παντός ὅ,τι οἱ ἀνθρώποι συνησθάνθησαν, ἔμαθον, ἐνόησαν, ἐφεῦρον, εἶναι ὁ ἀληθὴς παιδαγωγός, «τὸ μέγιστον, τὸ ὅποιον δύναται νὰ πράξῃ ἡ ἀνθρωπότης ἐν ἑκάστη στιγμῇ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, εἶναι τὸ νὰ παράσχῃ εἰς τὴν νέαν γενεάν τὸ ὅλον κέρδος τῶν μέχρι τοῦδε ἀποπειρῶν αὐτῆς συμπεπυκνωμένον», νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὴν εἰς ὁμοίας ὁδοὺς πρὸς ἐκείνας, δι' ὧν διῆλθεν ἡ ἀνθρωπότης. Ἡ ὀρθὴ ἀγωγή δὲν δύναται ν' ἀπαλλάξῃ τὸν παῖδα τοῦ κόπου τοῦ νὰ διατρέξῃ τὰς αὐτὰς βαθμίδας τοῦ πολιτισμοῦ, δι' ὧν διῆλθεν ἡ ἀνθρωπότης, νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς αὐτὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσεν ἡ ἀνθρωπότης. Οὕτω λοιπὸν ἡ ὕλη, περὶ ἧς εἶδομεν ἄλλοτε ὅτι εἶναι ἡ μόνη δυναμένη νὰ ἐξεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδὸς ὡς ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὰς ἀφομοιωτικὰς αὐτοῦ βαθμίδας, ἡ ἱστορία τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, εἶναι καὶ ἡ μόνη, δι' ἣν ὀφείλει ἡ διδασκαλία νὰ ἐξεγείρῃ ἐν τῷ παιδί ζωνρὸν ἐνδιαφέρον.

Ἐὰν ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῆς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας διὰ τὴν ὀρθὴν κατανόησιν τοῦ παρόντος καὶ διὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἐνδιαφέροντος ἐν γένει διὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν μάρφωσιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν αὐτῶν μεταβῶμεν εἰς τὰς διαφόρους διευθύνσεις, ἃς λαμβάνει τὸ διὰ τῆς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας ἐξεγερτέον ἐνδιαφέρον, εὕρισκομεν ὅτι ἡ ἱστορικὴ διδασκαλία ἔχει μεγίστην ἀξίαν ἐν πρώτοις διότι ὑπηρετεῖ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἠθικὴν γνῶσιν ἐξεγείρουσα καὶ ὀξύνουσα τὴν συνειδήσιν τοῦ παιδός, ἀναπτύσσουσα ἐν αὐτῷ τὰς ἠθικὰς ιδέας καὶ τὰς παραγωγούς αὐτῶν ἐκτιμήσεις. Αἱ ἠθικαὶ ιδέαι δὲν δύναται νὰ μεταδοθῶσιν

εἰς τὸν παῖδα διὰ τῆς γλώσσης ὡς τι ἔτοιμον, ἐὰν δὲν γεννηθῇ ἐν αὐτῷ τῷ παιδί τὸ κύριον αὐτῶν περιεχόμενον, δηλ. τὰ ἠθικὰ συναισθήματα. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ δειχθῶσιν εἰς αὐτὸν αἱ μέχρι τοῦδε ἀγνωστοὶ εἰς αὐτὸν ἠθικαὶ σχέσεις βουλήσεων, ἀνάγκη νὰ λάβῃ ὁ παῖς ἄμεσον ἐποπτεῖαν τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀπολύτου ἀξίας ὀρισμένου φρονήματος, ὀρισμένης πράξεως καὶ νὰ ἐκφράξῃ τὴν ἀξίαν ταύτην διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ κρίσεων. Οὐδέποτε πρέπει νὰ προτάσσηται τῆς ἠθικῆς γνώσεως τοῦ μαθητοῦ τὸ κύρος τῆς ἀγίας γραφῆς, τῆς Κατηχήσεως, τῆς κοινῆς γνώμης, ποιητοῦ ἢ σοφοῦ τινος. Πρῶτον πρέπει νὰ εὕρῃ καὶ ἐκφράσῃ ὁ μαθητὴς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἐσωτερικῇ ἐμπειρίᾳ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας ἢ ἀπαξίας φρονήματος τινος ἢ πράξεως καὶ ἔπειτα δύναται νὰ προσέλθῃ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς οἰκείας γνώσεως ῥήσις τις τῆς ἀγίας Γραφῆς ἢ φιλοσόφου ἢ ποιητοῦ ἐπιτηδεῖα νὰ γείνη κέντρον καὶ πυρὴν πρακτικῆς ἀρχῆς. Τοιαύτας συγκεκριμένας ἠθικὰς σχέσεις βουλήσεων παρέχει εἰς τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ μαθητοῦ ἡ Ἱστορία, ἱερά τε καὶ κοσμική. Ἐν τῇ διαδοχῇ τῶν ποικίλων εἰκόνων ἀνθρώπων μετὰ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων καὶ ἐπιθυμιῶν καὶ παθῶν αὐτῶν, ὁποίας περιγράφει καὶ ἐκθέτει ἡ Ἱστορία, κεῖται ἡ ἀναπόφευκτος παρότρυνσις πρὸς τὴν ἠθικὴν κρίσιν· ἐν δὲ τῇ παρατηρήσει τῶν λεπτῶν διαφορῶν τῶν χαρακτήρων τῶν ἀνθρώπων, ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπ' ἀλλήλων κεῖται ὁ ὅρος τῆς λεπτότητος καὶ ὀξυδερκειᾶς τῆς συνειδήσεως· ἐν δὲ τῇ ἐφαρμογῇ τῶν ἠθικῶν ιδεῶν ἐπὶ τῶν ποικιλωτάτων καὶ πολυπλοκωτάτων σχέσεων, ἃς παρουσιάζει ἡ Ἱστορία, κεῖται ἡ ἐξειδίκευσις αὐτῶν, ἡ παρασκευὴ διὰ τὴν ἐκτίμησιν ὁμοίων σχέσεων δυναμένων νὰ παρουσιασθῶσιν ἐν τῷ βίῳ, ἡ ἀσφάλεια τῆς ἠθικῆς κρίσεως. Πρβλ. τόμ. Α'. τευχ. 5 σελ. 216—17.

Ἄλλ' ἃς νοήσωμεν ἀνθρώπον, οὐ ὁ κύκλος τῶν νοημάτων περιορίζεται μόνον εἰς τὴν γνῶσιν, ἔστω καὶ γνῶσιν τῶν ἠθικῶν ιδεῶν, ἐὰν ἦτο δυνατόν. Ὁ τοιοῦτος θὰ ἐγένετο τέλειος ἐγωϊστής· ὁ δὲ ἐγωϊσμός οὗτος οὔτε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἠθικῶν ιδεῶν ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ θὰ ἐπέτρεπε, πολὺ ὀλιγώτερον δὲ τὴν πραγμάτωσιν αὐτῶν. Καὶ αὐτῶν τῶν γεωμετρικῶν ἀληθειῶν τὸ κύρος θὰ διημφισβητεῖτο, ἐὰν εἶχον σχέσιν πρὸς τὰς ὁρμὰς καὶ ὀρέξεις καὶ τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ πραγμάτωσις καὶ ἐφαρμογὴ αὐτῶν θὰ διεκινδύνευεν, ἐὰν ἀντεστάνουν εἰς αὐτὴν ἡ ὁρμὴ πρὸς αὐτοσυντηρησίαν, ἡ ἐξ αὐτῆς ἀνα-

πτυσσομένη φιλαυτία και ὁ ἐξ αὐτῆς ὑπερμέτρως ἐνισχυθείσης προκύπτων ἐγωϊσμός. Ὁ ἐγωϊσμός οὗτος κατανικᾶται διὰ τῆς συμπαθείας, ἥτις εἶναι ἡ ρίζα τῆς ἀγάπης, ἡ ἀμεσος πηγή τοῦ ἠθικοῦ φρονήματος. Ταύτην τὴν συμπάθειαν ἐξεγείρει μὲν ἤδη ἡ συναναστροφή μετὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, τῶν συμμαθητῶν, τῶν φίλων κτλ, ἀλλὰ κυρία πηγή αὐτῆς εἶναι ἡ ἰδανικὴ συναναστροφή μετὰ τῶν ἀνθρώπων τοῦ παρελθόντος, ἣν παρασκευάζει ἡ ἱστορικὴ διδασκαλία. Ἡ συναναστροφή, ἥτις γίνεται ἐν τῇ πραγματικότητι, δὲν διεγείρει πάντοτε τὴν ὀρθὴν, ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀγάπης ἐμπνεομένην συμπάθειαν. Ἡ συναναστροφή μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἱστορίας εἶναι εὐγενεσττέρα και ἰδεδωδεσττέρα ἢ ἡ μετὰ τῶν γειτόνων. Διὰ τῆς ἱστορικῆς διδασκαλίας μεγεθύνεται ἡ καρδία και πληροῦται συμπαθείας, και ἐὰν δὲν προσέρχωνται εἰς ἐπικουρίαν ἀξιέπαινοι οἰκογενειακαί, ἐπιτυχεῖς φιλικαὶ σχέσεις. Διὰ τὴν συμπάθειαν ἐργάζεται ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας ἐμβαπτίζουσα δι' ἱστορικῶν και ποιητικῶν ἐκθέσεων τὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος τὸ θυμικὸν τοῦ παιδὸς εἰς τὰ συναισθήματα τῆς χαρᾶς και τῆς λύπης, τῆς εὐτυχίας και δυστυχίας, και ἐνισχύουσα αὐτά. Τὰ θέλητρα τῆς ἱστορίας κείνται πρῶτιστα και μάλιστα ἐν τῇ συμπαθείᾳ, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ παῖς διὰ τὰ πρόσωπα τῆς ἱστορίας και ἥτις ὅτε μὲν κρούει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὰς χορδὰς τῆς χαρᾶς, ὅτε δὲ τὰς τῆς λύπης. Αὕτη ἡ συμπάθεια εἶναι φυσικωτάτη μάλιστα εἰς τοὺς παῖδας, οἵτινες δὲν δύνανται ἀκόμη ν' ἀποβλέπωσι μεθ' ἡμῶν εἰς τὸ μέλλον, διότι δὲν δύνανται ἀκόμη νὰ κατανοήσωσι τὸ παρὸν, και διὰ τοὺς ὁποίους δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ παρελθὸν εἶναι τὸ ἀληθὲς παρὸν. Ἦδη ἐν τῇ βαθμίδι τῶν παραμυθίων και τῇ τοῦ Ῥοβινσῶνος ἀπαντᾷ ὁ παῖς πρόσωπα, τῶν ὁποίων τὰς διαθέσεις ἐννοεῖ και μεθ' ὧν συμπαθεῖ. Οὐ μόνον δὲ τὰ ἐν τῷ παραμυθίῳ δρῶντα πρόσωπα συντελοῦσι πρὸς γένεσιν τῆς συμπαθείας, ἀλλὰ και αὐταὶ αἱ σχέσεις τῶν ἐν αὐτῷ παρουσιαζομένων και δρῶντων ζῶων μεταφέρονται ὑπὸ τῶν παιδῶν εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους. Πόσας δὲ ἀφορμὰς παρέχει ὁ Ῥοβινσῶν πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ συναισθήματος τῆς συμπαθείας! Ἡ θλίψις τῶν γονέων διὰ τὸν ἀπολωλότα υἱόν, τὰ ποικίλα δυστυχήματα τοῦ Ῥοβινσῶνος, αἱ διάφοροι ἀνάγκαι, αἵτινες ὑπὸ νέας πάντοτε μορφὰς πιέζουσι και στενοχωροῦσιν αὐτόν, ἡ ἀσθένεια, ἡ ἀπομόνωσις και ἐρημία, ἀλλὰ και ἡ χαρὰ αὐτοῦ, εἰς ἣν τὸ ἰδιάζον τῆς σχέσεως δίδει ἀσυνήθη χαρακτῆρα, δύνανται νὰ

ἐξεγείρωσιν ἰσχυρότατα και βαθύτατα τὴν παιδικὴν συμπάθειαν. Ἐνῷ δὲ ἐν τῷ Ῥοβινσῶνι ἐξεγείρει τὴν συμπάθειαν ἡ μεταβολὴ τῶν σχέσεων τοῦ αὐτοῦ προσώπου, ἐν ταῖς ἀνωτέροις βαθμίδι τῆς ἱστορικῆς διδασκαλίας προσέρχεται και ἡ μεταβολὴ τῶν προσώπων, ἵνα παρὰ σκῆ πλουσιωτέραν τροφήν εἰς τὴν συμπάθειαν. Εὐθὺς ἐν τῇ τρίτῃ τάξει ἡ Ὀδύσεια και ἡ Ἱστορία τῶν πατριαρχῶν και Κριτῶν, ἥτις βαίνει παραλλήλως πρὸς τὴν Ὀδύσειαν, εἶναι ἀληθῆς θησαυρὸς κατὰ ταύτην τὴν ὄψιν. Ἐν αὐταῖς παρουσιαζονται πρόσωπα, μεθ' ὧν ἀμέσως συνάπτει ὁ παῖς φιλίαν, διὰ τὴν καταδρομὴν τῶν ὁποίων ἀγανακτεῖ και εἶναι ἔτοιμος νὰ πολεμήσῃ και τὸν ἐν τέλει θρίαμβον τῶν ὁποίων θεωρεῖ ὡς ἰδίαν ἱκανοποίησιν. Τοιαῦται δὲ ζωηραὶ περιγραφαὶ ἀνθρώπων θὰ ἀνοίξωσι τὴν καρδίαν τοῦ παιδὸς εἰς τὴν συμπάθειαν οὐ μόνον τῶν ἀνθρώπων παρελθουσῶν ἐποχῶν, ἀλλὰ και τῶν περιστοιχίζόντων αὐτόν.

Ἐκτεινομένου δὲ κατ' ὀλίγον τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος τοῦ παιδός, και ἡ ἱστορικὴ διδασκαλία εἰσάγει αὐτόν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τὸν βίον και τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνῶν καθ' ἑαυτὰ και εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλα. Αὕτη ἡ διδασκαλία προτίθεται νὰ παραγάγῃ συμπάθειαν, ἥτις δὲν δύναται νὰ προκύψῃ μόνον ἐκ τῆς συναναστροφῆς μετὰ γνωστῶν ἢ ἰδανικῶν προσώπων, ἀλλὰ περιλαμβάνει και τὰς μεγάλας ὁμάδας και κοινωνίας τὰς ὑφισταμένας ἐντὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Μετὰ θαυμασμοῦ βλέπει ὁ μαθητὴς τοὺς προγόνους αὐτοῦ προσπίζοντας τὴν ἐλευθερίαν τῆς Εὐρώπης κατὰ τῶν ἐξ Ἀσίας βαρβάρων, θυσιάζοντας τὴν ζωὴν αὐτῶν ἐν τῷ ἄγῳνι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πατρίδος, τῶν ἠθῶν και διατάξεων αὐτῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι πολύτιμα και ἅγια ὡς κληρονομία τῶν πατέρων. Μετ' ἐνθουσιασμοῦ παρακολουθεῖ τοὺς νέους ἥρωας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα, θαυμάζει τὴν ἀνδρείαν και αὐταπαρνησιν, ἣν ἔδειξαν τὰ εὐγενῆ τέκνα τῆς πατρίδος ἐν τῇ ἐξεγέρσει τοῦ 1821. Συμμερίζεται τὴν ἀπορίαν και τὰς ταλαιπωρίας τῶν μετὰ τοῦ Κύρου ἀναβάντων μυρίων Ἑλλήνων, ἀλλὰ και τὴν χαρὰν αὐτῶν ἐκφωνούντων τὸ «θάλαττα, θάλαττα». Παρακολουθεῖ μετὰ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας τὴν θριαμβευτικὴν πορείαν τοῦ ἐκπολιτίσαντος τὴν Ἀνατολὴν μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους και συναισθάνεται τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅταν βλέπῃ ὅτι τὰ ζωογόνα στοιχεῖα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα και πρότερον ἤδη ἀνέδειξαν αὐτόν κατακτητὴν τοῦ ἀγρίου

ἐκ Ῥώμης νικητοῦ, ὕστερον συνενωθέντα μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ παρέστησαν πρωτοφανές ἐν τῇ ἱστορίᾳ θέαμα, τὸ τῆς διατηρήσεως καὶ διασώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐκ τοιούτων καταστροφῶν. Πῶς δὲν θὰ ὑπεκκλύσει λοιπὸν πάντα ταῦτα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ διὰ τὸ ἔθνος, δηλ. τὴν φιλοπατρίαν αὐτοῦ, πῶς δὲν θὰ γεννηθῇ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν θρησκείαν, τὴν γλῶσσαν, τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους; Πῶς δὲν θὰ ἀναπτυχθῇ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν κοινωνίαν ἐν γένει, ὅταν παρακολουθῶν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πολιτειῶν ἀπὸ τῶν ἀπλουστάτων σχέσεων κατανοῇ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ προσαρμύζωνται οἱ ἄνθρωποι πρὸς ἀλλήλους, τὴν ἀνάγκην τῆς κοινωνικῆς τάξεως, τὴν προαγωγὴν τῶν σκοπῶν ἐκάστου διὰ τὰς κοινωνίας, τὴν εὐκολίαν, ἣν παρέχει εἰς τὴν ἐπιμιξίαν ἢ κοινωνίαν, τὴν εὐλογίαν τῆς θείας τάξεως τῆς πολιτείας; Τοιαύτην συνδρομὴν παρέχει ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῶν συμπαθητικῶν συναισθημάτων. Ἡ κατ' ὀλίγον ἐπέκτασις καὶ ἐνίσχυσις αὐτῶν κατορθοῦται φυσικώτατα ἐν τῇ σειρᾷ, ἣν λαμβάνει ἡ ἱστορικὴ διδασκαλία παρακολουθοῦσα τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος τὴν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν γένεσιν τῆς μορφώσεως ἐν τῷ μαθητῇ. Ἡ συμπάθεια ἐπεκτείνεται οὕτω ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρους προσώπων εἰς μεγαλίστερα συμπλέγματα καὶ εἰς γενικὰς ἀνθρωπίνους σχέσεις, ἀπλουστεύρας μὲν ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ διαφανεστέρας, πολυπλοκώτερας δὲ ἐν τοῖς νεώτεροις χρόνοις. Καὶ τοι δὲ ἐλλείπει εἰς τὸ διὰ τῆς διδασκαλίας ἀναπτυχθὲν συμπαθητικὸν συναίσθημα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ δυνατὸν τοῦ νὰ προβῇ εἰς πράξιν, ἀρκοῦσα ἀποζημίωσις χορηγεῖται ἀντὶ τούτου ἐν τῇ κατὰ διάνοιαν πράξει, ἣτις εἶνε οἰονεὶ ἐκτέλεσις τῆς ὑπὸ τῆς συμπαθείας ὑπαγορευομένης πράξεως, πραγμάτωσις τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν.

Τοιοῦτον ὅμως ἐξευγενισμόν τῆς καρδίας καὶ τοιαύτην ἐξέγερσιν τοῦ συμπαθητικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὴν κοινωνίαν, τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν προαγωγὴν αὐτῶν δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ ἱστορικὴ διδασκαλία συνισταμένη μόνον ἐν ἀπόσπαστοις γεγονότων καὶ χρονολογιῶν, ἐν τῇ ἐκθέσει σειρᾶς πολέμων καὶ δυναστειῶν, ἀλλὰ ἱστορία περιγράφουσα τὸν ὅλον βίον τῶν ἐθνῶν, ἐποπτεία ἄμεσος τῶν διαφόρων βαθμίδων τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν λαμβανομένη ἐξ αὐτῶν τῶν πηγῶν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὀδηγῶνται οἱ παῖδες εἰς αὐτὰς τὰς πηγὰς, αἵτινες μετὰ ἐπικῆς διεξοδικότητος

ἐκθέτουσι τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ εἰσέρχονται εἰς πλήθη συγκεκριμένων λεπτομερειῶν. Μόνον διὰ τοῦ πλούτου συγκεκριμένων γεγονότων καὶ λεπτομερειῶν ἐπιδρᾷ ἡ διήγησις βαθύτατα εἰς τὸν κύκλον τῶν νοημάτων τοῦ παιδὸς καὶ οὕτω προκύπτει θερμὴ συμπάθεια.

Ἡ ἱστορικὴ διδασκαλία θὰ ἐξεγείρῃ πρὸς τούτοις παρὰ τῷ μαθητῇ καὶ τὸ θρησκευτικὸν ἐνδιαφέρον, οὐ μόνον διότι πληροῖ αὐτὸν τοῦ συναισθήματος τῆς ἀδυναμίας καὶ ἐξαρτήσεως, ἐν ἣ εὐρίσκεται τὸ ἄτομον καὶ ὀλόκληρα ἔθνη ἀπέναντι τῆς θείας προνοίας, ἀλλὰ καὶ διότι παρακολουθοῦσα, ὡς εἴπομεν, τὰ ἔχνη τῆς ἠθικῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπινου γένους διδάσκει τὸν παῖδα ν' ἀποβλέπῃ μετὰ πεποιθήσεως εἰς τὴν πορείαν τῆς ἱστορίας, νὰ διακρίνῃ τὰ ἔχνη τῆς θείας προνοίας ἐν τῇ βραδείᾳ, πολλάκις κατὰ τὸ φαινόμενον ὀπισθοδρομούσῃ προόδῳ ἐπὶ τὸ βέλτιον, πείθει καὶ τὸν παῖδα ὅτι οὐδέποτε οἱ θεοὶ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἡ Μοῖρα δύνανται νὰ εἶνε θεοὶ αὐτοῦ καὶ καθιστᾷ ἐπαισθητοτέρην εἰς αὐτὸν τὴν δυσαρμονίαν, ἣτις προκύπτει ἀφεύκτως ἐκ πραγματικῆς φύσεως ἄνευ πραγματικοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ μορφοῦται πάντοτε κατὰ τὸ μέτρον τῶν περιορισμένων ἡμῶν παραστάσεων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γεννήσωμεν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ παιδὸς παραστάσεις περὶ Θεοῦ ἄλλως ἢ ἐὰν βλέπῃ τὸν θεὸν ἐν προσωπικῇ ἐπιμιξίᾳ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς τὸν πατέρα ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκογενεῖᾳ τῶν ἀνθρώπων. Ὅθεν ἡ ἱστορικὴ διδασκαλία καὶ κυρίως ἡ ἱστορία τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης εἶνε ἡ καταλληλοτάτη διὰ τὸν παῖδα θρησκευτικὴ διδασκαλία. Ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ ἐκτίθεται οὐ μόνον ἡ ἱστορικὴ βᾶσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀλλὰ καὶ αἱ πράξεις εὐσεβῶν ἀνδρῶν, ἐν αἷς ἐκδηλοῦται ἐξωτερικῶς τὸ θρησκευτικὸν αὐτῶν φρόνημα καὶ παρίσταται ἐν πλήρει καθαρότητι καὶ ἀτομικῶς ὀρισμένον καὶ συγκεκριμένον τὸ αἰώνιον ἰδανικὸν τοῦ θρησκευτικοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τῇ καινῇ Διαθήκῃ ὁ βίος, ἡ διδασκαλία καὶ τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος ἀποτελοῦσι τὴν κορωνίδα καὶ τὴν προσωποποίησιν τῆς ἐννοίας τοῦ θρησκευτικοῦ ἀτόμου. Ἄλλ' ἐν τῷ Χριστῷ ἐνοικεῖ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος· λοιπὸν ἐκ τοῦ βίου, τῆς διδασκαλίας καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ πρέπει νὰ ἐξυψωθῇ ὁ παῖς εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς θεότητος. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἐποπτεία, ἐξ ἧς θὰ σχηματισθῇ ὁ μαθητῆς τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ. Διδασκαλία τῆς θρησκείας ἀφηρημένη καὶ μεταδίδουσα ἐτοιμοὺς περὶ Θεοῦ ἐννοίας οὐδόλως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς καρδίας.

Διὰ τοῦτο μέχρι τοῦ 5ου σχολικοῦ ἔτους διδασκαλία τῆς θρησκείας θὰ εἶνε ἡ ιστορικὴ διδασκαλία.

Ἐκ τῶν εἰρημένων εὐκόλως κατανοεῖται διὰ τί ἡ κοσμικὴ ἱστορία πρέπει νὰ συμπληρωθῇ διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἰερᾶς Ἱστορίας, καί, ἐὰν λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν βαθμίδα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδός, διὰ τί πρῶτον ἐν τῇ τρίτῃ τάξει πρέπει νὰ διδάσκηται ἡ ἱστορία τῶν Πατριαρχῶν καὶ Κριτῶν. Λέγομεν ἐν τῇ γῆ τάξει πρῶτον, διότι ὅσον ἐποπτὴ καὶ ἀπλὴ καὶ ἄν εἶνε, δὲν ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πρῶτην καὶ δευτέραν ἀφομοιωτικὴν βαθμίδα τοῦ παιδός. Ἡ κατανόησις αὐτῆς προϋποθέτει γνῶσιν τινῶν κοινωνικῶν μορφῶν καὶ διατάξεων, ἡθῶν καὶ ἐθίμων, γεωγραφικὰς ἐποπτείας, αἵτινες ἐλλείπουσιν ἀκόμη εἰς τὸν παῖδα. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας τῆς παρακολουθοῦσης τὰς βαθμίδας τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν τῇ γῆ τάξει πρέπει νὰ διδάσκηται μόνον ἡ ἱστορία τῶν Πατριαρχῶν καὶ Κριτῶν, ἐν δὲ τῇ Δη' ἢ τῶν Βασιλέων καὶ Προφητῶν καὶ κατόπιν ἐν τῇ Ε' ἢ τῆς καινῆς Διαθήκης. Ἡ ἱστορία δὴλ. τῆς παλαιᾶς Διαθήκης πρέπει νὰ προηγηθῇ ὡς συνεχὲς ὄλον τῆς ἱστορίας τῆς καινῆς, διότι εἶνε προπαρασκευὴ καὶ παιδαγωγὸς εἰς Χριστὸν καὶ τὸ χριστιανικὸν φρόνημα. Ἄλλως, ἐὰν διδάσκηται ἡ Ἰερὰ Ἱστορία ἐν ὁμοκέντροις κύκλοις, οἵτινες περιλαμβάνουσι διηγήσεις καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ ἐκ τῆς καινῆς Διαθήκης, οὐ μόνον συγχέονται αἱ διαφορώταται ἠθικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ βαθμίδες καὶ δὲν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὴν βαθμίδα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδός, ἀλλὰ παραβιάζεται καὶ ὁ ἄμεσος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας, τὸ ἐνδιαφέρον, διὰ τῆς μίξεως τοῦ ἑτερογενοῦς καὶ τῆς αἰωνίου ἐπαναλήψεως. Ἀποκρούοντες δὲ ἐνταῦθα τὴν σύγχυσιν ἑτερογενῶν ἐποχῶν τῆς ἀγίας Γραφῆς δὲν φοβούμεθα μήπως θεωρηθῶμεν ὡς ἀντιφάσκοντες διότι παραδεχόμεθα τὴν σύγχρονον διδασκαλίαν οὐχὶ συγχρόνων βαθμίδων τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους. Ἐν τῇ ἱστορικῇ διδασκαλίᾳ ἀρκεῖ νὰ ἀνταποκρίνωνται πρὸς ἀλλήλας αἱ βαθμίδες τῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων ἐθνῶν διὰ τῆς ταυτότητος τῶν φρονημάτων καὶ σχέσεων τοῦ βίου, ταύτην δὲ τὴν ταυτότητα δὲν θὰ ἀρνηθῇ τις βεβαίως ἐὰν παραβάλλῃ τὸν βίον τῶν Πατριαρχῶν καὶ Κριτῶν πρὸς τὴν Ὀδύσειαν, τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰούδα πρὸς τὰ παρ' Ἡροδότῳ ἐκτιθέμενα κτλ. Ὁ οἰκογενειακὸς βίος π. χ. εἶναι τὸ κύριον θέμα τῆς ἱστορίας τῶν Πατριαρχῶν. Ἐν δὲ τῇ Ὀδύσειᾳ ἐπικρατοῦσα

ιδέα εἶναι ἡ ἀγιότης τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν, οἵτινες δὲν καθίστανται χαλαρώτεροι διὰ τοῦ μακροῦ χωρισμοῦ. Ὁ οἰκογενειακὸς βίος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Πατριαρχῶν περιέχει τὰ σπέρματα τοῦ πολιτικοῦ βίου. Ὁ οἰκογενειαρχὴς εἶναι ἱερεὺς, δικαστὴς, στρατηγός. Τοῦτο αὐτὸ εἶναι καὶ οἱ ὀμηρικοὶ ἄνακτες, ἀληθεῖς πατριαρχικοὶ βασιλεῖς.

Ταύτην τὴν συμφορητικὴν μέθοδον παραδεχόμενοι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἱστορίας δὲν δισταζόμεν νὰ παραθέσωμεν εἰς τὰς εἰκόνας τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ τῆς ἱστορίας τῶν Πατριαρχῶν καὶ εἰκόνας ἐκ τοῦ βίου τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνων τῶν Μαραθωνομάχων καὶ περιγραφὰς τῶν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνων.

Οὕτω δὲ παρασκευάσαντες τὸν παῖδα ἐπὶ πενταετίαν δυνάμεθα ἐν τῇ 6ῃ τάξει τὸ μὲν νὰ συστηματοποιήσωμεν τὸ ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσιν ἀποθησαυρισθὲν ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν ὕλικόν διὰ τῆς Κατηχήσεως, τὸ δὲ νὰ διεξέλθωμεν τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ ἔθνους ἐν συνεχεῖ σειρᾷ συμπληροῦντες τὰ χάσματα καὶ προσθέτοντες ὡς ἐπεισόδια ὅ,τι ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ Γενικῆς Ἱστορίας εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς κατανόησιν τῆς Ἱστορίας τοῦ ἔθνους, ἥτις ἐν ταύτῃ τῇ ὑψίστῃ βαθμίδι δύναται πῶς νὰ λάβῃ καὶ χαρακτηρὰ πραγματικώτερον.

X. Δ. Π.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΦΟΡΑΣ I.

Μεταβαίνομεν ἤδη ἐκ τῆς πληθύος τῶν ἤχων εἰς τὴν τῶν λέξεων. Ἐχομεν διαλάβει ἐν τοῖς ἄνω περὶ προφορᾶς τῶν φωνηέντων, μέλλομεν δὲ νῦν νὰ ἐπισυνάψωμεν τούτοις τὰ σύμφωνα. Τὰ σύμφωνα παριστάσι τὸν σκελετὸν τῆς λέξεως, καὶ ταῦτα μόνον σωματοποιοῦσι τὴν λέξιν. Δύναται τις ν' ἀνάσχηματίσῃ λέξιν, ἥστινος ἀπελειφθῆσαν τὰ σύμφωνα μόνον, ὡς ὁ Κιθιέρος ἀνεσχημάτιζε ζῶον, οὔτινος ἀνεύρισκε τὰ ὀστά. Ἡ ἔνωσις τῶν φωνηέντων καὶ τῶν συμφώνων ἀποτελεῖ τὴν προφορᾶν, διότι δὲν δύναται τις νὰ προφέρῃ σύμφωνα, ἂν μὴ ἐνώσῃ αὐτὸ μετὰ φωνήεντος, καὶ τὸ φωνῆεν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ σχηματίζει ἤχον, τὸν ὅποιον ἐκφέρει τις, ἀλλ' οὐχὶ λέξιν, τὴν ὁποίαν προφέρει.

1. Τὸ κεφάλαιον τοῦτον εἶναι μέρος τοῦ ὑπὸ τύπωσιν εὑρισκομένου ἔργου «Περὶ τεχνικῆς ἀναγνώσεως καὶ ἀπαγγελίας».

Ἐκ τῆς καλῆς ἀπαγγελίας ἐξαρτᾶται ἡ σαφήνεια, ἡ ὀρθότης τῆς προφορᾶς, καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ τοῦ προφορικοῦ λόγου. Διαφέρει λοιπὸν ἡμῖν νὰ γνωρίσωμεν τοὺς ἀληθεῖς ταύτης κανόνας. Οἱ κανόνες οὗτοι, προκειμένου περὶ φωνηέντων, ὑπάγονται εἰς ἓνα μόνον, τὸν ἐξῆς «πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὰ φωνήεντα τὸν τόνον τὸν ἐν χρήσει παρὰ ταῖς ἀνεπτυγμέναις τάξεσι τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος τῶντι παρέχει τὸν νόμον ἐν τῇ τῶν φωνηέντων προφορᾷ. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, ἡ Πελοπόννησος, αἱ Ἰόνιοι νῆσοι, αἱ Κυκλάδες, αἱ βόρειοι Σποράδες, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Κρήτη, ἐν τῇ προφορᾷ τῶν φωνηέντων, χαρῶνται τῷ ἴδιῳ, εἰς τὸ γελοῖον ἐνίοτε περιπίπτουσι. Οἱ πάντες γινόμεθα αὐτήκοι ἐν τε τῷ βουλευτηρίῳ καὶ ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλαις σχέσεσι τῆς τοιαύτης προφορᾶς· οὐδ' αὐτοὶ οἱ λόγιοι ἐπαρχιώται εἶναι ἀπηλλαγμένοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς τοιαύτης προφορᾶς τῶν φωνηέντων· μόνοι οἱ ἐν τοῖς σχολείοις τῶν Ἀθηνῶν πολὺν χρόνον μαθητεύσαντες ἐκ παιδῶν καὶ μετὰ τῶν ἐν αὐταῖς λογίων ἀνατραφέντες, ἠδυνήθησαν νὰ καταστήσωσι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν γλυκεῖαν καὶ τὸν τόνον τῆς φωνῆς ἐπαγωγόν. Ὡς οἱ Γάλλοι λέγουσι περὶ τῶν Παρισίων, ὅτι πάντες οἱ θέλοντες νὰ μάθωσι τὴν ἀληθῆ προφορὰν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης, ἐκεῖσε πρέπει νὰ μεταβῶσιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς λέγομεν περὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν οὐδεμίᾳ πόλει τῆς Ἑλλάδος λαλεῖται ὀρθότερον καὶ καθαρώτερον ἢ νεοελληνικῆ γλῶσσαι, ἢ ἐν Ἀθήναις. Τὰ πολλὰ αὐτῆς σχολεῖα, ἡ διδασκαλία, τὸ πανεπιστήμιον, τὸ βουλευτήριον, ἡ δημοσιογραφία συντελοῦσι πολὺ εἰς τὴν διακανόνισιν τῆς λαλουμένης καὶ γραφομένης γλώσσης.

« Πρὸ τινῶν ἡμερῶν, γράφει ὁ Λεγγουθῆ, (οὐ τὸ ἔργον ἢ τὴν τέχνην ἐν τῷ λέγειν ὑπ' ὄψει ἔχομεν καὶ ἐν πολλοῖς μεταφράζομεν), πρὸ τινῶν ἡμερῶν νέος ἐπαρχιώτης, πλήρης ζήλου καὶ φιλοτιμίας, μετὰ κάλεσε νὰ παρᾶσχω αὐτῷ συμβουλὰς τινὰς περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἀναγινώσκειν δημοσίᾳ. Ἀπαγγεῖλατε, τῷ εἶπον, μῦθόν τινα τοῦ Λαφονταίνου.

Ἦρξατο.

Du palais d'un jeune lapin

Εὐθὺς τὸν διέκοψα εἰπὼν αὐτῷ. «Μάθε κατὰ πρῶτον τὸν ἀληθῆ ἦχον τοῦ α, καὶ βλέπομεν ἔπειτα».

Ἀληθῶς δ' εἶπεν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος πλὴν τῶν Ἀθηνῶν δύναται τις εὖρεῖν τὴν ἐνδημικὴν καὶ ἐπιδημικὴν ταύτην τῶν φωνηέντων μεταβολὴν. Ἡ προφορὰ τοῦ α, τοῦ ε τοῦ η ποικίλει μεγάλως. Οἱ

θέλοντες λοιπὸν νὰ ἀναγινώσκωσι δημοσίᾳ καλῶς, πρέπει νὰ ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ φωνήεντι τὴν προσήκουσαν προφορὰν· βραχὺ τι φωνῆεν μετὰ μακρότητος προφερόμενον ἀρκεῖ νὰ παραμορφώσῃ καλλίστην φράσιν.

Προκειμένου περὶ συμφῶνων ἢ τέχνη τῆς προφορᾶς εἶναι ἡ τέχνη τῆς διάρθρωσεως. Οὐδὲν ταύτης δυσκολώτερον, οὐδὲν ὠφελιμώτερον. Ὀλίγα πρόσωπα ἐκ φύσεως ἔχουσι διάρθρωσιν τελείαν. Παρ' ἄλλοις μὲν εἶναι σκληρά, παρ' ἄλλοις δὲ μαλακῆ, καὶ παρ' ἄλλοις ὑπόκωφος. Μόνη ἐνδελεχῆς καὶ μεθοδικῆ ἀσκήσις δύναται νὰ διορθώσῃ τὰς φυσικὰς ἐλλείψεις. Διὰ τίνος μέσου; Ἴδου ἐν λίαν εὐφυῆς μέσον, ὅπερ πάντες δύνανται νὰ ἐφαρμόσωσι καὶ τὸ ὅποῖον εἶναι ἀποτέλεσμα πείρας καὶ παρατηρήσεως. Ἐχεις σπουδαῖον μυστικὸν νὰ ἐμπιστευθῆς εἰς φίλον, ἀλλὰ φοβεῖσαι, μὴ ἀκουσθῆς, τῆς θύρας οὔσης ἀνοικτῆς καὶ τινος ἐν τῷ παρακειμένῳ δωματίῳ παραμένοντος. Θὰ πλησιάσῃς τότε εἰς τὸν φίλον καὶ θὰ τῷ λαλήσῃς εἰς τὸ οὖς; Οὐχί. Δὲν τολμᾶς νὰ πράξῃς οὕτως, ἐκ φόβου μὴ φωραθῆς οὕτω πως ὁμιλῶν. Τί λοιπὸν θὰ πράξῃς; Ἴδου, καὶ μνημονεύω ἐνταῦθα αὐτὴν τὴν περικοπὴν τῶν λόγων τοῦ μεγίστου τῶν διδασκάλων Ῥεννιέρου (Regnier). Τίθεσαι κατέναντι τοῦ φίλου καὶ δι' ὅσης δύνασαι χαμηλοτάτης φωνῆς ἀρθρῶν τὰς λέξεις, διευθύνεις αὐτὰς συγχρόνως εἰς τε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ, ὅστις σὲ παρατηρεῖ ἐξίσου δὲ καὶ ἀκούει ὁμιλοῦντα. Ἡ διάρθρωσις τότε ἐκτελεῖ διπλοῦν ἔργον, διαβιβάζει αὐτὸν τοῦτον τὸν ἦχον, καὶ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν καθίστησι σαφεῖς καὶ τὰς λέξεις, καὶ προφέρει ἐκάστην συλλαβὴν μετ' ἐντάσεως, ἵνα εἰσαγάγῃ αὐτὴν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀκροατοῦ. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ ἀλάνθαστον μέσον τοῦ διορθοῦν πάσας τὰς ἐλλείψεις καὶ τραχύτητας τῆς διάρθρωσεως. Ἀσκήθητι μὴνὰς τινὰς οὕτω πως, καὶ ἡ ἀσκήσις αὐτὴ θέλει βεβαίως ἀπαλύνει καὶ ἐνισχύσει τοὺς ἀρθρωτικούς μῦς, ἵνα διὰ τῆς ἐλαστικότητος αὐτῶν ἀνταποκρίνωνται εἰς πάσας τὰς κινήσεις τῆς σκέψεως καὶ εἰς πάσας τὰς δυσκολίας τῆς ἀπαγγελίας¹.

Ἡ διάρθρωσις ἐν τῇ ἀναγνώσει ἔχει μεγίστην σημασίαν. Μόνη ἡ διάρθρωσις παρέχει τὴν σαφήνειαν, τὴν ἐνέργειαν, τὸ πάθος, τὴν ὀρ-

1. Τὴν μέθοδον τοῦ Ῥεννιέρου μεταχειρίζονται, ἵνα διδάξωσι τὸ ὁμιλεῖν τοὺς κωφάλλους. Ὁ διδάσκαλος ἰχνογραφεῖ, οὕτως εἶπεν, τὰς λέξεις κατέναντι αὐτῶν ἰστάμενος διὰ τοῦ στόματος· οὐδεὶς ἀκούεται ἦχος, οὐδεμία φωνή, διάρθρωσις μόνον γίνεται, ὁ δὲ κωφὸς ἀναγινώσκει εἰς τὰ χεῖλη.

μητικότητα. Τοσαύτην δ' ἔχει δύνειμιν, ὥστε δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ καὶ αὐτὸ τὸ ἀσθενὲς τῆς φωνῆς, καὶ ἐνώπιον μάλιστα πυκνοῦ ἀκροατηρίου. Ἐγένοντο ὑποκριταὶ διαπρεπεῖς, οἵτινες ἐστεροῦντο, οὕτως εἶπεν, φωνῆς. Ὁ Ποτιέρος δὲν εἶχε φωνήν, ὁμοίως καὶ ὁ διάσημος Μονβέλιος οὐ μόνον φωνῆς ἐστερεῖτο, ἀλλὰ καὶ ὀδόντων! Καὶ ὁμοίως οὐ μόνον οὐδεμία τῶν λέξεων αὐτοῦ ἔχανετο, ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς τεχνίτης ἠδύνατο μᾶλλον αὐτοῦ νὰ συγκινήσῃ καὶ τέρψῃ τοὺς ἀκροατάς του. Πῶς δὲ τοῦτο; Ἔνεκα τῆς διαρθρώσεως. Ὁ θαυμαστότατος τῶν ἀναγνώστων, ὅσους ἐγνώρισα ἦτο ὁ Andrieux. Ἡ φωνὴ του ὁμοίως ἦτο οὐ μόνον ἀσθενής, ἀλλὰ καὶ ἀπεσθηκυῖα, παραλελυμένη, βραγχώδης. . . . Πῶς δὲ ἐθριάμβευεν οὗτος τοσαῦτα ἔχων ἐλαττώματα; Διὰ τῆς διαρθρώσεως! . . . Λέγεται περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐνοεῖτο μᾶλλον, ἢ ἠκούετο· προσθετέον δὲ τούτοις, ἔνεκα τῆς διαρθρώσεως.

Ἐνίοτε βραγχιάσις τις εὐτυχῆς διδάσκει τὸν ὑποκριτὴν πάντα τὰ καλὰ τῆς διαρθρώσεως. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ Βουφφαὶ ἐπανελάμβανεν ἓν μέρος, τὸ ὁποῖον πολὺ τὸν ἐτίμησε, τὸν πατέρα Γρανδὲ ἐν τῇ κώρῃ τοῦ φιλαργύρου. Φθάσας εἰς τὴν συγκινητικωτέραν τοῦ δράματος σκηνήν, ὅπου δηλαδὴ ὁ γέρον φιλαργύρος ἀνακαλύπτει, ὅτι τὸν ἔκλεψαν, ὁ ὑποκριτὴς ἄρχεται κραυγάζων κατὰ τὸ σῆμα. Ἄλλὰ μετὰ τινὰς στιγμὰς ὁ ἦχος σβέννυται ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ! . . . καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ μέρος τοῦτο χαμηλοφώνως! Τί δὲ τότε συνέβη; Ἐγένετο χιλιάκις πιθανώτερος καὶ συγκινητικώτερος, διότι ἠναγκάσθη νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἤχου διὰ τῆς ἀρθρώσεως. Δὲν δύναται τις νὰ ὀμιλήσῃ ἀνευ φωνῆς, ἀλλ' ἡ φωνὴ μόνη εἶναι τοσοῦτ' ἀνεπαρκὴς ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ, ὥστε ὑπάρχουσιν ἀναγνώσται, ῥήτορες καὶ ὑποκριταί, ἐν οἷς ὁ πλοῦτος αὐτὸς τοῦ φωνητηρίου αὐτῶν ὄργανου παρέχει δυσχέρειαν. Παρὰ τούτοις, ἀγνοοῦσι τὸ ἄρθρον, ὁ ἦχος κατατρώγει τὴν λέξιν. Τὰ φωνήεντα τρώγουσι τὰ σύμφωνα. Ὁμιλοῦσι μεγαλοφώνως, ἀναγινώσκουσι γεγωνυῖα τῆ φωνῆ, προξενοῦσι πολὺν θόρυβον ἀναγινώσκοντες καὶ ὀμιλοῦντες, ὥστε δὲν ἀκούονται. Ἐνίοτε μάλιστα ὁ τρόπος! ἐξαλείφει τὴν διαρθρωσιν. «Ἐνθυμεῖσθε, ἐξακολουθεῖ γράφων ὁ Λεγγοῦβέ, ὅτι τὸν παρελθόντα αἰῶνα οἱ κομψοῦμένοι ἔλεγαν *ma parole d'honneur*· ἦτο δηλαδὴ κακόζηλον τὸ προσφέρειν τὰ σύμφωνα. Γέρον τις τακτικῶς φοιτῶν εἰς

1. Τὸ ἦθος τὸ ἰδιόζων ἐκάστη τῶν τόνων.

τὸ γαλλικὸν θέατρον ἔλεγεν, ὅτι εἶδεν, ἐν ἐξήκοντα ἔτεσι, τρεῖς νὰ μεταβληθῇ ὁ τρόπος τοῦ ἄρθρου ἐν τῇ καλουμένῃ *χρυσῇ γεολαίᾳ*. Εἰς τοὺς σπουδαίους ἀνθρώπους εἰς καὶ μόνος ὑπάρχει τρόπος τοῦ προσφέρειν, ὁ δὲ οὐ ἀκούεται τις, καὶ οὐχὶ ὁ δὲ οὐ διακρίνεται τῶν ἄλλων.

M. B.

— ~~μετὰ τὴν ἐπισημάνσιν~~ —

ΜΕΡΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

ΓΥΜΝΑΣΜΑ ΜΑΘΗΤΟΥ ΚΑΘ ὙΠΑΓΟΡΕΥΣΙΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ἈΝΘΕΩΝ

Ἡ πεδιάς εἶναι *πεποικιλιμένη* διὰ μυρίων ἀνθέων, τὰ ὅποια θέλγουσιν ἡμᾶς διὰ τῆς λαμπρότητος καὶ εὐωδίας αὐτῶν.

Τὰ ἄνθη στολιζοῦσι τὴν γῆν, καθαίρουσι τὸν ἀέρα καὶ παρέχουσι πολύτιμα φάρμακα.

Εὐρίσκονται κακοὶ τινες ἄνθρωποι, οἵτινες ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ὠραίου τούτου ἀνθρώκου, καταλαμβάνονται, οὐκ οὐδὰ πῶς, ὑπὸ πονηροῦ συναισθήματος.

Δὲν συλλέγουσιν ἄνθη, ἀλλ' ἐκριζοῦσι τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐπίτηδες, ἵνα τὰ καταστρέψωσι.

Προσέξατε, ἵνα μὴ τοὺς μιμῆσθε· σέβεσθε τὸν δημιουργὸν ἐν τοῖς ἔργοις Αὐτοῦ.

Μὴ πράττετε, ὡς ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὅστις ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ σχολεῖον, θέτει εἰς τὸν *σάκκον* του τοὺς *μήκωνας* καὶ τὰς *λαβαρίδας* τῆς στενωποῦ, ἧτις φέρει εἰς τὸν *πλυτὸν* (χειρονηπτήριον).

Ἐβύθιζε τὰς χεῖράς του ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, τὰ πάντα ἐκριζῶν.

Αἰφνης ἐκπέμπει κραυγὴν πόνου· Ἐδήχθη εἰς τὴν χεῖρα. Ὁ βραχίων φουσκώνει ταχέως.

Ἐχιδνα ἦτο κεκρυμμένη ὑπὸ τὴν *χιλῶν*.

Ἐρμηνεῖα λέξεων.—*πεποικιλιμένη*, παθητ. παρακειμ. τοῦ ῥήμ. *ποικίλλω*, σημαίνει στολιζῶ ἢ χρωματίζω μετὰ πολλὰ χρώματα. Λέγεται ἐπὶ τοῦ λόγου, ἐπὶ τῆς μουσικῆς, ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, ἐπὶ τῶν ἀνθέων· *ποικίλος* = *παρδαλός*, *πλουμιστός*. *Πεδιάς πεποικιλιμένη* = *πεδιάς* ἔχουσα *ποικιλίαν* ἀνθέων.

Λαμπρότης — (ή)· ἀφρημ. οὐσιαστικόν, ἐκ τοῦ λαμπρός, ἡ ιδιότης τοῦ λαμπροῦ. Λέγεται ἐπὶ τοῦ ἡλίου, ἐπὶ τῶν ἀνθέων, ἐπὶ τῆς φωνῆς. πρβλ. λαμπὰς-άδος, λάμπω.

Εὐωδία — (ή)· οὐς. ἀφρημ. ἐκ τοῦ εὐώδης = ὁ ἀναδίδων καλὴν ὀσμὴν, μυρωδιὰν ἐκ τοῦ εὖ = καλῶς καὶ ὄζω = μυρίζω.

Φάρμακον = (τὸ) ἱατρικόν· *φαρμακείον* = ὅπου πωλοῦνται ἢ κατασκευάζονται τὰ φάρμακα. *φαρμακοποιός* = ὁ κατασκευάζων τὰ φάρμακα.

Ἄρθων — ὠνος (ὀ)· οὐσιας. τῆς γ' κλίσεως = τόπος περιέχων πολλά ἀνθη· *ἀμπελῶν* — ἐλαιῶν — *δαγρῶν*.

Οἶδα — παρακείμενος ἀντι ἐνεστώτος — γνωρίζω· οὐκ οἶδά πως = δὲν γνωρίζω πῶς.

Δημιουργός — (ὀ=ή)· τῆς β' κλίσ. ὁ τεχνίτης, ὁ ποιητής τοῦ παντός· σύνθετον ἐκ τοῦ δῆμιος = δημόσιος καὶ ἔργον.

Σάκκος = ὀ = σακκί, τσουβάλι.

Μήκων — ὠνος (ὀ)· εἶδος φυτοῦ, ἡ παπαρούνα. Μήκων λέγεται καὶ τὸ γάλα τοῦ φυτοῦ τούτου καὶ τὸ κώνιον (ἀφιόνι) καὶ ὁ σπόρος του.

Λαβαντίς — ἰδος (ή)· κοινῶς λεβάντα, εἶδος φυτοῦ καὶ ἀνθους εὐώδους.

Πλυνός — (οῦ) (ὀ)· τὸ μέρος, ὅπου πλύνουν· πλυσταρείον.

Ἐδήχθη — παθ. ἀόρ. α. τοῦ δάκνω = δαγκάνω τὸ δῆγμα = δάγκκαμα.

Ἐχιδνα — ης (ή)· εἶδος φαρμακεροῦ ὄφeos, κοινῶς, ὄχιλᾶ ἢ ὄχενδρα.

M. B.

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ΚΑΤΩΤΕΡΑΣ ΒΑΘΜΙΔΟΣ

- 1) Πόσα λεπτά ἀποτελοῦσιν 9 χαρτονομίσματα τῶν 5 δραχμῶν; 4,500 λεπτά.
- 2) 8 δίδραχμα καὶ 7 τῶν 50 λεπτῶν πόσα λεπτά ὁμοῦ ἀποτελοῦσι; 1,950 λεπτά.
- 3) Μάγειρος ἀγοράζει 5 ὀκάδας κρέατος πρὸς 150 λεπτά τὴν ὀ-

κάν, καὶ 12 ὀκάδας ἄρτου πρὸς 45 λεπτά τὴν ὀκάν· Πόσα ὁμοῦ ἐπλήρωσε; 1,290 λεπτά.

4) 4 ὥραι καὶ 25 πρώτα λεπτά τῆς ὥρας πόσα λεπτά ἀποτελοῦσιν; 265 λεπτά.

5) Οἰκογενειαρχὴς ἐργάζεται 6 ἡμέρας καθ' ἑβδομάδα, καὶ 9 ὥρας καθ' ἑκάστην ἡμέραν, πρὸς 45 λεπτά τὴν ὥραν, ἡ γυνὴ του ἐργάζεται 4 ἡμέρας καθ' ἑβδομάδα καὶ 8 ὥρας καθ' ἑκάστην ἡμέραν, πρὸς 35 λεπτά τὴν ὥραν. Πόσα λεπτά λαμβάνουν καθ' ὅλον τὸ ἔτος; (1 ἔτος = 52 ἑβδομάδας). 184, 600 λεπτά.

6) Συντροφία 16 ἀνθρώπων λαμβάνει ἐν κοινὸν εἰσιτήριον ἀπ' Ἀθηνῶν μέχρι μεγάρων ἀνόδου καὶ καθόδου (ἐπιστροφῆς). Ἡ τιμὴ τῆς θέσεως, μεταβάσεως μόνον εἰς Μέγαρα ἀπ' Ἀθηνῶν, εἶναι 580 λεπτά. Τὸ εἰσιτήριον ἀνόδου καὶ καθόδου λαμβάνει μίαν ἐκπτώσιν 230 λεπτῶν. Τέλος λαμβανομένου κοινοῦ εἰσιτηρίου, ἡ συντροφία ἐπιτυγχάνει ἐκπτώσιν 2,960 λεπτῶν ἐπὶ τῆς ἀξίας εἰσιτηρίου ἀνόδου καὶ καθόδου. Τίς εἶναι ἡ τιμὴ τοῦ συντροφικοῦ εἰσιτηρίου; (11, 920 λεπτά).

7) Ἐπαρχία τις τῆς Ἑλλάδος παρήγαγε 575, 031 ὀκάδας οἴνου λευκοῦ, ὅστις ἐπωλήθη πρὸς 37 λεπτά τὴν ὀκάν, καὶ 342, 504 ὀκάδας οἴνου μέλανος, πωληθέντος πρὸς 35 λεπτά τὴν ὀκάν, εἰς τί ποσὸν ἀνήλθεν ἡ παραγωγή τοῦ οἴνου τῆς ἐπαρχίας; 33 263 817 λεπτά, ἢ φράγκα 332 638 καὶ 17 λεπτά.

8) Ἐν σχολεῖον ἔχει ἐν μὲν τῇ Α' τάξει 25 μαθητάς, ἐν τῇ Β' 23, ἐν τῇ Γ' 42, καὶ ἐν τῇ Δ' 11. Πόσους ἔχουσιν ἐν ὅλῳ καὶ αἱ τέσσαρες αὐτοῦ τάξεις; (111 μαθητάς).

ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΒΑΘΜΙΔΟΣ

- 1) Ἀπὸ τῆς $8\frac{3}{4}$ ὥρας μέχρι τῆς $11\frac{2}{5}$ ἔγραψέ τις $9\frac{1}{2}$ σελίδας. Πόσας ἔγραψε κατὰ πᾶσαν ὥραν; ($3\frac{31}{53}$ σελίδας).
- 2) $2\frac{3}{4}$ πήχεις ὑφάσματος στοιχίζουσι δραχμὰς $8\frac{1}{2}$. Πόσα στοιχίζει ὑφασμα 28 πήχεων; (Δραχ. $61\frac{9}{11}$).
- 3) Ἀγγεῖον περιέχει $45\frac{3}{4}$ ὀκάδας ὕδατος. Ἡ ἐξάτμισις ἀφαιρεῖ εἰς $9\frac{1}{2}$ ἡμέρας τὰ $\frac{2}{5}$. Πόσαι ὀκάδες ὕδατος θὰ μείνωσιν εἰς τὸ τέλος τῶν 15 ἡμερῶν; (ὀκάδ. $16\frac{65}{76}$).

ΜΑΘΗΜΑ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ

ΕΠΑΝΑΛΗΨΙΣ ΤΩΝ ΜΕΜΑΘΗΜΕΝΩΝ

Ὁ διδάσκαλος — Μέλλομεν νὰ ἴδωμεν εἰς τοῦτο τὸ μάθημα ὡς καὶ εἰς τὰ ἐπόμενα, τί ἔχετε μάθη περὶ τῆς διαιρέσεως. Ἄς ἀρχίσωμεν ἐξετάζοντες, ὡσὰν νὰ μὴ ἔχητε μάθη τίποτε περὶ διαιρέσεως· τέλος διὰ νὰ ἐννοήσητε τὴν πράξιν ταύτην καλῶς, ἄς λάβωμεν ἓν πρόβλημα ὡς τὸ ἑξῆς.

Ποσὸν ἐκ 2315 δραχμῶν πρέπει νὰ διαιρεθῆ εἰς πέντε ἀνθρώπους.

Πόσας ἐξ αὐτῶν θὰ λάβῃ ἕκαστος ;

Ἐὰν ἐδίδον εἰς ἕκαστον 10 δραχμὰς, πόσας ἤθελον λάβει 5 ἀνθρώποι ;

Εἰς τῶν μαθητῶν — Θὰ ἐλάμβανον καὶ οἱ 5 ὁμοῦ δραχμὰς 50.

Δ.—Ἐὰν τὸ ποσὸν εἶναι μεγαλειότερον τῶν 50 δραχμῶν, πρέπει νὰ δώσωμεν περισσοτέρας τῶν 10 δραχμῶν εἰς ἕκαστον. Ἐὰν δώσωμεν 100 δραχμὰς εἰς ἕκαστον, πόσας δραχμὰς θὰ λάβωσιν οἱ 5 ;

— Πρέπει νὰ λάβωσι 500. δρ.

— Ἐὰν ἔχωμεν πλείονας τῶν 500 δραχμ. νὰ μοιράσωμεν, θὰ δώσωμεν περισσοτέρας τῶν 100 δρ. εἰς ἕκαστον ; Ἄς δοκιμάσωμεν νὰ δώσωμεν εἰς ἕκαστον 1000 δραχμὰς, πόσας πρέπει νὰ λάβωσιν καὶ οἱ 5 ;

— Πρέπει νὰ λάβωσι 5000 δραχμὰς καὶ οἱ 5 ὁμοῦ.

— Ἐχομεν ἡμεῖς 5000 δραχμὰς νὰ μοιράσωμεν ;

— Ὅχι, Κύριε.

— Ἐκαστος λοιπὸν δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ λάβῃ 1000 δραχμὰς, ἀλλὰ θὰ λάβῃ πλείστας τῶν 100 δραχμ. Τὸ μέρος λοιπὸν θὰ συμπεριλαμβάνηται μετὰξὺ τῶν 100 καὶ τῶν 1000 δραχμῶν. Ἄς προσδιορίσωμεν ἤδη τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑκατοντάδων τῶν δραχμῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὸ μέρος τοῦτο. Ἐὰν δώσωμεν 200 δραχμὰς εἰς ἕκαστον, πόσας δραχμὰς θὰ λάβωσι καὶ οἱ 5 ;

— Θὰ λάβωσι πεντάκις τὰς 200 δραχμ. ἦτοι 1000 δραχμὰς.

— Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρὸς διανομὴν ποσὸν εἶνε μεῖζον τῶν 1000 δραχμ., ἕκαστος θὰ λάβῃ πλείονας τῶν διακοσίων δραχμῶν. Ἐὰν τὸ μέ- ἦτο 300 δραχμαὶ, τί ἔπρεπε νὰ λάβωσι καὶ οἱ 5 ;

— Θὰ λάβωσι καὶ οἱ 5 1500 δραχμ.

— Ἐὰν τὸ μέρος ἦτο τετρακόσαιο δραχμαὶ, πόσον θὰ ἐλάμβανον καὶ οἱ 5 ;

— Ἐπρεπε νὰ λάβωσι καὶ οἱ 5 2000 δραχμ.

— Ἐὰν τὸ μέρος ἦτο 500 δραχμ., πόσας θὰ ἐλάμβανον καὶ οἱ 5 ;

— Θὰ ἐλάμβανον δραχμ. 2500.

— Ἀφοῦ ἔχωμεν 2315 δραχμὰς νὰ μοιράσωμεν, τὸ μέρος λοιπὸν θὰ ἦναι μικρότερον τῶν 500 δραχμ. καὶ μεγαλειότερον τῶν 400. Δίδοντες 400 δρ. εἰς ἕκαστον, θὰ ἔχωμεν διανείμει 2000 δραχμ. Θὰ μᾶς μείνωσι λοιπὸν 315 δραχμ. νὰ διανείμωμεν ἐκ νέου. Ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ δεύτερον μέρος εἶναι μικρότερον τῶν 100 δραχμ., ἄς ζητήσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν δεκάδων τῶν δραχμῶν, τὰς ὁποίας αὐτὸ πρέπει νὰ περιέχῃ. Ἐὰν ἐδίδομεν 10 δραχμ. εἰς ἕκαστον, ἔπρεπε νὰ λάβωσι καὶ οἱ 5 ἀνθρώποι πόσας δραχμὰς ;

— Δραχμὰς 50.

— Ἐὰν ἐδίδομεν 20 δραχμ., πόσας ἔπρεπε νὰ λάβωσι καὶ οἱ 5 ;

— 100 δραχμ.

— Ἐὰν ἐδίδομεν εἰς ἕκαστον 30 δραχμὰς ;

— Ἐπρεπε νὰ λάβωσι καὶ οἱ πέντε 150 δραχμ. Ἐὰν 40 ; = 200 δραχμ. Ἐὰν 50 δραχμ. ; = 250 δραχμ. Ἐὰν 60 δραχμ. ; = 300 δραχμ. Ἐὰν 70 δραχμ. = 350 δραχμὰς.

— Δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δώσωμεν 70 δραχμ., ἀφοῦ δὲν ἔχωμεν εἰμὴ 315 δραχμ. νὰ μοιράσωμεν, ἀλλὰ θὰ δώσωμεν ἤδη 60 δραχμ., τὰς ὁποίας ἔγραψα ὑπὸ τὰς 400, καὶ θέλομεν οὕτως διανείμει 300 δραχμὰς. Μένουσι τέλος 15 δραχμαὶ νὰ διανεμηθῶσι, καὶ γνωρίζετε ὅτι τὸ τελευταῖον μέρος θὰ ἦναι δραχμ. 3· οὕτω θὰ ἦναι ἐν ὄλῳ 463 δραχμ. Τὸ ποσὸν διεμοιράσθη λοιπὸν καὶ ἕκαστος ἐκ τῶν 5 ἔχει λάβει πρῶτον δραχμ. 400, ἔπειτα 60 καὶ ἔπειτα 3, ἦτοι ἐν ὄλῳ δραχμὰς 463. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ μαθήματος τὸ πρόβλημα γράφεται ἐπὶ τοῦ πίνακος ὡς ἑξῆς :

2315	δρ. διανεμόμεναι μετὰ 5 ἄλλων ἕκαστος λαμβάνει δρ. 400
2000	
315	
300	
15	δραχμ.
15	»
0	
	3
	463

ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ

1. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΣ ΓΕΩΡΓΟΥ

Ἡγόρασα ἐκ τῆς ἀγορᾶς μίαν ἀγελάδα ἀντὶ 400 δραχμῶν. Ἐντὸς τοῦ ἔτους μοι ἐγέννησεν ἐν μοσχάριον, τὸ ὅποιον ἐπώλησα δραχ. 40. Μοι ἔδωκε εἰς 9 μῆνας 5 ὀκάδας γάλακτος καθ' ἑκάστην, τὸ ὅποιον ἐπώλησα πρὸς 50 λεπτὰ τὴν ὀκᾶν. Ἐξετίμησα τὴν κόπρον αὐτῆς δρ. 50. Ἐξ ἄλλου μέρους ἔτρωγεν αὕτη καθ' ἑκάστην 10 ὀκάδας χόρτου πρὸς 6 λεπτὰ τὴν ὀκᾶν. Ὁ τόκος τοῦ κεφαλαίου τῆς ἀγορᾶς τῆς ἀγελάδος ὑπελογίσθη πρὸς 5%. Παρακαλεῖσθε νὰ μοι εἰπητε, τί κέρδος ἐπορίσθη.

Λύσις τοῦ ἀνωτέρου λογαριασμοῦ.

Λάβεῖν Δοῦναι

	ΔΡΑΧ.	ΛΕΠ.	ΔΡΑΧ.	ΛΕΠ.
Τιμὴ ἀγορᾶς ἀγελάδος δρ. 400		40		
Πώλησις μοσχαρίου	675			
Γάλα, $270 \times 5 \times 50$	50			
Κόπρος			20	
Τόκος ἀγορᾶς ἀγελάδος			219	
Χόρτος $365 \times 10 \times 6$			526	
Κέρδος πρὸς ἐξίσωσιν				
	765	—	765	—

M. B.

ΕΓΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Τάξις Ε'

Ἡ χλὴν

Προπαρασκευὴ: α) Παρατήρησις τῆς χηνὸς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Στάσις

ἐπὶ ἑνὸς ποδός· κινήσεις τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ λαιμοῦ· Λιπαίνειν τὰς πτέρυγας διὰ πυχθείας ὕλης ἐκκρινομένης ἐκ τοῦ κατὰ τὴν οὐρὰν ἀδένος καὶ καθιστᾶν αὐτὰς ἀδιαβρόχους. Στάσις ἐν ὄρα πτήσεως, πτήσις, κατὰπτωσις. Τρόπος τοῦ προσφέρεσθαι πρὸς ξένους ἀνθρώπους καὶ ζῶα· τρόπος τοῦ τρῶγειν τὴν χλόην, τοὺς κόκκους, τοὺς στάχεις. Φωνή. Σύγκρισις τῆς χηνὸς καὶ τοῦ χηνός, νεοσσίων καὶ ἠλικιωμένων χηνῶν, ἀγέλη, φωλεά, ὠά. Ἐκτίλλειν τὰ πτῖλα ἐπωάζουσα· καλύπτειν τὰ ὠά ἐγκαταλιμπάνουσα τὴν φωλεάν. Καιρὸς καὶ διάρκεια τῆς ἐπωάσεως, νεόσσια, ἐκτροφή, προσφορὰ τῶν ἠλικιωμένων πρὸς τὰ νεόσσια. Ἀλλαγὴ τῶν πτερῶν.

β) Ἐν τῷ ὕδατι: κινήσεις διὰ τῶν ποδῶν, νήξις κατ' εὐθείαν, λαξοδρομικῶς, βυθίζεσθαι.

γ) Παρατήρησις τῶν μερῶν τοῦ σώματος: σκαφοειδές, πεπλατυσμένον σῶμα. Βάρος, πάχος. Δασύ, στερεῶς προσηρμοσμένον πτέρωμα. Πόδες βραχεῖς κείμενοι πρὸς τὰ ὀπίσω τοῦ σώματος· οἱ πρόσθιοι δάκτυλοι συναπτόμενοι διὰ μεμβράνης, σχηματίζουσι εἶδος κωπῶν. Μέρη τῶν ποδῶν. Ῥάμφος: μορφή, περίβλημα, χεῖλη. Ὄνυχες, γλῶσσα.

δ) Ἐσωτερικὸς ὀργανισμὸς: Τὸ ἥπαρ, γαστήρ, λάρυγξ. Ὁ σκελετός: Ὄστᾶ κοίλα, ξιφοειδές, ἀριθμησις τῶν σπονδύλων τοῦ τραχήλου καὶ ἰδίως τῆς οὐρᾶς Κινήσις, χρήσις τοῦ ῥάμφους.

ε) Ἀγρία χλὴν.

1. Στάδιον. Περιγραφή τῶν παρατηρηθέντων κατὰ τὴν ἀκόλουθον πορείαν α) ὠφέλεια β) διαμονή γ) νήξις δ) βᾶδισμα καὶ πτήσις ε) τὸ σῶμα γενικῶς, ς) πτέρωμα καὶ ἀλλαγὴ τῶν πτερῶν ζ) ῥάμφος καὶ γλῶσσα η) κνήμαι καὶ πόδες θ) ἐσωτερικὸς ὀργανισμὸς ι) ἐπώσις ια) νεογνὰ ιβ') διαίτα ἐν τῇ αὐτῇ καὶ ἐν τῷ λειμῶνι.

2. Στάδιον α) Μορφή τοῦ σώματος καὶ διαίτα ἐν τῷ ὕδατι.

β) Πόδες καὶ νήξις.

γ) Ῥάμφος καὶ τρόπος τοῦ τρῶγειν.

δ) Ἀριθμησις τῶν τραχηλικῶν σπονδύλων.

ε) Οἱ σπόνδυλοι καὶ τὰ πτερὰ τῆς οὐρᾶς, ἀδὴν.

ς) Ξιφοειδές ὄστον καὶ οἱ μῦς τοῦ στήθους.

ζ) Τὰ κοίλα ὄστᾶ.

η) Πτῶσις τῶν πτῖλων ἐν τῷ ἐπωάζειν.

3 Στάδιον α) Κνήμαι καὶ πόδες τῶν ὀρνίθων καὶ χηνῶν.

- β) Ῥάμφος τῶν ὄρνιθων καὶ χηνῶν.
- γ) Πτέρωμα τῶν ὄρνιθων καὶ χηνῶν.
- δ) Σῶμα καὶ πτέρυγες τῶν περιστερῶν, ὄρνιθων καὶ χηνῶν.
- ε) Ἡ ἐπώσις τῶν περιστερῶν, ὄρνιθων καὶ χηνῶν.
- ς) Τὰ νεόσσια τῶν περιστερῶν, ὄρνιθων, καὶ χηνῶν.
- ζ) Ὁ σκελετός τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν θηλαστικοῦ τινος ζώου καὶ τῶν πτερυγῶν τῆς χηνός.
- η) Τὸ ξιφοειδές ὄστουν θηλαστικοῦ τινος ζώου καὶ τὸ τῆς χηνός.
- θ) Τὸ κοῖλον ὄστουν κ.τ.λ.

4 **Στάδιον α)** Τὸ σκαφοειδές, πεπλατυσμένον καὶ παχὺ σῶμα, τὰ πυκνῶς προσηρμοσμένα πτερυγία, οἱ βραχεῖς καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω κείμενοι πόδες καὶ οἱ συναπτόμενοι πρόσθιοι δάκτυλοι καθιστῶσι τὴν νῆξιν εὐχερῆ· καταλληλότης τοῦ ῥαμφύος πρὸς τὸ τρῶγειν διάφορα φυτά.

β) Αἱ χῆνες δὲν πετῶσι τόσον εὐχερῶς, ὡς αἱ περιστεραι, ἀλλ' εὐχερέστερον τῶν ὄρνιθων.

γ) Τὰ νεόσσια τῶν χηνῶν εἶναι κεκαλυμμένα διὰ πτίλων, δὲν μένουσιν ἐν τῇ φωλεῇ καὶ δὲν τρέφονται παρὰ τῶν ἡλικιωμένων.

δ) Παραβολὴ τῶν πτερῶν πρὸς τοὺς ἐμπροσθίους πόδας τῶν θηλαστικῶν· κ.τ.λ.

5 **Στάδιον α)** Ποῖα τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν νηκτικῶν πτηνῶν ; τῶν ἐναερίων ; τῶν διαιτωμένων ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ;

β) Διατί ἡ νῆσσα εἶναι νηκτικὸν πτηνόν ;

γ) Δεῖξον ἐν τῷ πίνακι νηκτικὰ πτηνά.

δ) Ἡ χὴν ἀνήκει εἰς τὴν ὁμοταξίαν τῶν πτηνῶν, εἰς τὴν τάξιν τῶν στεγανοπόδων.

ε) Ἰχνογραφήσατε περιστεράς, ὄρνιθειδί, καὶ νηκτικὰ πτηνά.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ

ΕΓΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ.

Σχοπός.

Στάδιον Α.

Σήμερον θά σας εἶπω περὶ τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος.

Ἰχνογραφεῖται ἐπὶ τοῦ μαυροπίνακος τὸ σχῆμα τῆς Λευκάδος, οἱ

δῆμοι, τὰ χωρία ἐξ ὧν σύγκειται ἕκαστος, αἱ πρωτεύουσαι αὐτῶν, αἱ πεδιάδες, οἱ λιμένες, τὰ ἀκρωτήρια κλπ.

Τίς γνωρίζει γὰ μοι εἶπη, τί εἶναι νῆσος ; τί εἶναι θάλασσα ; τί εἶναι πόλις ; τί χωρίον ; τί εἶναι πεδιάς ; τί εἶναι ὄρος ; τί εἶναι λιμνη καὶ τί λιμὴν ; τί εἶναι πορθμός ; τί ἰσθμός ; τί λέγεται ἀκρωτήριον ; ποῖα λέγονται προϊόντα ; τί εἶναι φρούριον ; τί εἶναι ἀνατολή ; τί δύσις ; τί ἀρκτος ; τί μεσημβρία ;

Στάδιον Β.

Εἰς ποῖον μέρος κατοικοῦμεν ἡμεῖς, εἰς τίνα πόλιν ἢ εἰς τί χωρίον ; πῶς ὀνομάζεται τοῦτο ; εἰς ποῖον δῆμον ἀνήκομεν ; ὁποῖαν ἐργασίαν πράττουσιν οἱ ἄνθρωποι ἐναυθᾶ ; ὁποῖαν δὲ οἱ τῆς πόλεως ; εἰς πόσους δῆμους εἶναι διηρημένη ἡ Λευκάς ; ποῖα ἡ πρωτεύουσα ἐκάστου δήμου ; ὁποῖαν ἐργασίαν πράττουσιν οἱ κάτοικοι τῶν δήμων ἐκείνων ; ὁποῖα τὰ προϊόντα τοῦ δήμου Λευκαδίων ; (ἔλαιον, οἶνος καὶ ὀλίγη σταφίς, ἄλας)· τὰ δὲ προϊόντα τῶν ἄλλων δήμων ὁποῖα εἶναι ; (τῶν μὲν ΜΑ. εἶναι ἔλαιον καὶ ὀλίγη σταφίς, τῶν δὲ ΒΔ. οἶνος μόνον) πόσαι πόλεις εἶναι ἐν Λευκάδι ;

Στάδιον Γ.

Διὰ γὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο, πρὸς ποῖον μέρος θὰ διευθυνώμεθα ; (ἀνατολικῶς)· τί θὰ ἀπαντήσωμεν ; (μονὴν Φα- νερωμένης)· προχωροῦντες τί ἄλλο θὰ ἀπαντήσωμεν ; (ἔλαιῶνα)· φθάνοντες εἰς τὴν πόλιν, τί παρατηροῦμεν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τί πρὸς τὰ ἀριστερά ; (δεξιὰ ἀλατοπηγεῖα καὶ ἀριστερὰ ἰχθυοτροφεῖα)· διὰ γὰ μεταβῶμεν εἰς τὸ φρούριον ποῖαν ὁδὸν θὰ ἀκολουθήσωμεν ; διὰ γὰ μεταβῶμεν πρὸς τοὺς ἄλλους δῆμους ποῦ θὰ διευθυνώμεθα ; (μεσημβρινῶς)· ποῖος δῆμος πλησιάζει πρὸς τὸν δῆμον Λευκαδίων ; (Σφακιωτῶν) μεσημβρινώτερον τούτου ποῖος εἶναι ; (Καρυῆς)· δυτικῶς τοῦ δήμου Καρυῆς τίς δῆμος εἶναι ; (Ἐξανθέλας)· δυτικώτερον τοῦ δήμου τούτου ποῖος δῆμος εἶναι ; (Ἀπολλωνίων)· τί σπουδαῖον ὑπάρχει πρὸς τὸν δῆμον ἐκεῖνον ; (Λευκάτας)· τί ἄλλο ὑπῆρχε τὸν παλαιὸν καιρὸν ; (ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος)· ἐκ τοῦ δήμου τούτου στρέφοντες ἀνατολικῶς, ὁποῖον δῆμον ἀπαντᾶμεν ; τί ἄξιον παρατηρήσεως ὑπάρχει εἰς τὸν δῆμον ἐκεῖνον ; (δύο λιμένες)· ἐτι ἀνατολικώτερον τίς δῆμος εἶναι ;

Στάδιον Δ.

Ἡ Λευκάς πρὸς ποῖαν ἄλλην ἐπαρχίαν πλησιάζει ; Ἡ Τὸ στενὸν ἐκεῖνο

μέρος, δι' οὗ χωρίζεται, πῶς λέγεται; ἐν ἡνοῦτο διὰ στενοῦ μέρους
ξηρᾶς, πῶς ἠθέλωμεν ὀνομάζει καὶ τὸ; καὶ ἡ Λευκὰς, πῶς ἠθέλε ὀνομά-
ζεσθαι τότε; Ὅποιον εἶναι τὸ κλίμα τῆς νήσου ταύτης; ἔχει δρόμους
ἀμυγδαλιῶν; (οὐδέν) ὁ ἦ χώρα ἐν γένει τῆς νήσου ταύτης πῶς εἶναι;
(ὄρεινή).

Στάδιον Ε.

Ἐξέρχεται εἰς τῶν μαθητῶν καὶ δεικνύει τὰ διάφορα μέρη, ἅτινα
εἰσὶν ἰχθυογραφημένα ἐπὶ τοῦ μυζορίσκου.

Μ. Α. ΡΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΦΥΣΙΚΗΣ

Τάξις Δ'.

Περὶ τοῦ Ναργκιλέ.

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

πρωτοβαθμίου δημοδιδασκάλου,

Α'. Ἀνάλυσις.

Διδ. ἐρωτ.—Εἶδετε, παιδιὰ μου, ἀέρα;

Πότε τὸν αἰσθάνεσθε;

Τί αἰσθάνεσθε, ὅταν κινήσητε τὴν χεῖρα;

Ἀντίστασιν—πίεσιν.

Τί συμπεραίνετε ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ταύτης τοῦ ἀέρος; Ὅτι εἶναι
ἐλαστικός, ὑλίκος.

Πιέζει λοιπὸν ὁ ἀήρ;—Διατί;

Εἶναι πανταχοῦ ἀήρ;

Γνωρίζετε τὸ φυτὸν, ὅπερ ὀνομάζεται καπνός;

Πῶς ἄλλως ὀνομάζεται;—Νικωσιανή.

Διατί;

Παράγεται ἐδῶ εἰς τὸν τόπον μας;

Εἰς τί κάμνουσι χρῆσιν αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι;— Ὀφελεῖ ἢ χρῆσις
αὐτοῦ;

Ὅχι, διότι ἔχει δηλητήριο.

Τίνες μᾶς λέγουσι τοῦτο;

Ὁ καπνὸς ἀπορροφώμενος τί προξενεῖ;—Νάρκωσιν.

Τί θὰ εἴπη νάρκωσις;

Λοιπὸν τί συμπεραίνετε; πῶς πρέπει νὰ ὀνομάζηται τὸ φυτὸν τοῦ-
το;—Ναρκοτικόν.

Πῶς εἰσπνέομεν τὸν καπνόν;—Εἰς σιγάρου.

Πῶς ἄλλως;—Εἰς καπνοσύριγγα (τσιμποῦκι).

Πῶς ἄλλως;—Εἰς (ὑδροκαπνοσύριγγα, Ναργκιλέ).

Εἶδετέ ποτε ναργκιλέ;

Β'. Σκοπός.

Διδ. Ἐρωτ.—Αἰ, τῶρα παιδιὰ μου, θὰ σας εἴπω περὶ τοῦ ναργκιλέ.

Περὶ τίνος θὰ σας εἴπω;

Γ'. σύνθεσις καὶ συγκεντρωτικαὶ ἐρωτήσεις.

Ἡ σύνθεσις ἐνοῦται μετὰ τῶν συγκεντρωτικῶν ἐρωτήσεων ἐν τῷ
μαθημάτι τῆς φυσικῆς.

Διδασκ.—Δεικνύων τὸν ναργκιλέ, ἐρωτᾷ: τί εἶνε αὐτό;—ναργκιλέ.

Διδ. Ἐρωτ.—Πῶς νομίζετε; ἀπὸ ἐν κομμάτι συγκείται ὁ ναργκιλέ;

Διδ.—Ἀφαιρῶν τὰ ἄλλα τεμάχια καὶ ἀφίνων μόνον τὴν φιάλην
ἐρωτᾷ:

Διδ. Ἐρωτ.—Πῶς λέγεται αὐτὸ τὸ κομμάτι;

Τί σχῆμα ἔχει;

Ἀπὸ τί εἶνε κατασκευασμένη;—Ἐχει ὀπὴν;—Πρὸς ποῖον μέρος;

Διδ.—Λαμβάνων ἔπειτα τὸ μεταλλινὸν σωλῆνα ἐρωτᾷ: Τοῦτο τί
εἶνε, παιδιὰ μου;—Ἴδετε πόσος ὀπὴς ἔχει;

Θέτων τὸν σωλῆνα ἐντὸς τῆς φιάλης ἐρωτᾷ: τί ἐκάμομεν τῶρα τὸν
σωλῆνα;—Ἐθέσαμεν τὸ ἐν ἄκρον αὐτοῦ ἐντὸς τῆς φιάλης.

Οὕτω δὲ ἐξεκολουθῶν τὰς ἐρωτήσεις ὁ διδάσκαλος περιγράφει καὶ
τὸν ἕτερον σωλῆνα, ἐρωτῶν ἐν συγκοινωνίᾳ μὲ τὸν πρῶτον· εἶτα ἐρωτᾷ:

Διδ.—Πόσους σωλῆνας ἔχομεν;

Διδ. Ἐρωτ.—Τί ἄλλο λείπει νὰ θέσωμεν εἰς τὸν πρῶτον σωλῆνα;—
τὸ καπνοδοχεῖον.

Τί παρατηροῦμεν ἐπὶ τοῦ καπνοδοχείου ;
 Τώρα δυνάμεθα νὰ καπνίσωμεν ;
 Ὅχι.
 Ποῦ νὰ θέσωμεν ὕδωρ ;
 Διδ.— Ἐγγέας ὕδωρ ἐντὸς τῆς φιάλης ἐρωτᾷ :
 Τί ἄλλο λείπει ; — ἢ νεκρωτικὴ ὕλη. — τί ἄλλο ἀκόμη ; — πῦρ.
 Διδ. Ἐρωτ.— Τώρα δυνάμεθα νὰ καπνίσωμεν ;
 Ὅχι.— Λεῖπει ἄλλο τι ; — νομίζομεν.
 Πόθεν τὸ νομίζετε ; — διότι ὁ δεύτερος σωλὴν εἶνε τόσον βραχύς,
 ὥστε δὲν δύναται τις νὰ θέσῃ τὸ στόμα ἐκεῖ.
 — Τί νομίζετε ὅτι πρέπει νὰ ᾔνε αὐτό, τὸ ὁποῖον λείπει ; σωλὴν
 μακρός.
 — Πῶς ἄλλως λέγεται αὐτὸς ὁ σωλὴν ; ἀπορροφητικὸς σωλὴν.
 — Μὲ τί ὁμοιάζει αὐτὸς ὁ σωλὴν ; μὲ ὄφιν.— Λοιπὸν πῶς ἄλλος
 δύναται νὰ ὀνομασθῇ ; — ὄφιοειδὴς σωλὴν.

Δ'. Σύστημα καὶ ἐπεξεργασία.

Ἐνταῦθα ὁ διδάσκαλος διακόπτει τὴν περιττέρω περιγραφὴν καὶ
 διατάσσει ἓνα ἢ καὶ πλείους μαθητὰς νὰ περιγράψωσι τὸν μηχανι-
 σμὸν τοῦ ναργιλί, καὶ μετὰ τοῦτο ἐρωτᾷ ;
 Διδ.— Τί λέγετε, παιδιὰ μου ἐντὸς τῆς φιάλης νὰ ᾔνε ἄλλο τι ; —
 Ἄηρ.
 — Ποῖον μέρος τῆς φιάλης κατέχει ὁ ἄηρ ; — Τὸ κενὸν ὕδατος.
 — Διὰ τίνος μέσου εἰσέρχεται ἐντὸς τῆς φιάλης ;
 — Τίς τῶν δύο σωλῆνων εἶνε βυθισμένος ἐντὸς τοῦ ὕδατος ;
 — Ὁ ἕτερος ἐγγίζει τὸ ὕδωρ ;
 — Τὸ ἐν τῇ φιάλῃ ὕδωρ πῶς κεῖται ; — Ὅριζοντίως.— Ἐντὸς τοῦ
 σωλῆνος νὰ ᾔνε ὕδωρ ; — Ἐχει καὶ αὐτὸ τὴν αὐτὴν μὲ τὸ ὕδωρ τῆς
 φιάλης ὀριζόντιον θέσιν ;
 Διδ. Ἐρωτ.— Διατί καὶ ἐν τῇ φιάλῃ καὶ ἐν τῷ σωλῆνι τὸ ὕδωρ
 εἶνε εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος καὶ ὀριζοντίως ; — Αἰτίτις ἢ ἰσοδύναμος δλιφίς —
 πίεσις — τοῦ διὰ τῶν δύο σωλῆνων εἰσερχομένου ἀέρος.

— Αἶ, τώρα, παιδιὰ μου, τί συμπεριμένετε, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν ὀλίγον
 ἀέρα ἀπὸ τὸν ἐν τῇ φιάλῃ διὰ τοῦ ἀπορροφητικοῦ σωλῆνος, τί θὰ
 συμβῇ ; — Ἀρξίωσις.

— Καὶ ἀφοῦ ἀρξιωθῇ, τί θὰ συμβῇ ; — Ἦττον ἐλαστικός, καὶ ἐ-
 πομένως ἀσθενέστερος.

— Τότε τί θὰ προκύψῃ ; — Ὁ ἐν τῷ βυθισμένῳ εἰς τὸ ὕδωρ σωλῆνι
 ἀήρ, ὢν ἰσχυρότερος, θὰ πιέσῃ πρὸς τὰ κάτω τὸ ἐν αὐτῷ ὕδωρ.

Ἐνταῦθα διακόπτει τὰς ἐρωτήσεις ὁ διδάσκαλος καὶ ἀπορροφῶν διὰ
 τοῦ ἀπορροφητικοῦ σωλῆνος δεικνύει τὸ φαινόμενον τοῦτο τοῖς μα-
 θηταῖς καὶ εἶτα προσδίνει ὡς ἑξῆς :

Διδ. Ἐρωτ.— Ἐὰν ἀπορροφήσωμεν πλείοτερον ἀπὸ τὸν ἐν τῇ φιά-
 λῃ ἀέρα, τί θὰ συμβῇ ; — Πίεσις τοῦ ἐν τῷ σωλῆνι ὕδατος μέχρις
 ἄκρου τοῦ σωλῆνος.

— Τί θὰ συμβῇ τότε ; — Ἄηρ ἐλαφρότερος τοῦ ὕδατος ἀνάβασις
 αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ἐν εἴδει φυσαλίδων.

— Πόθεν ὁ ἐν τῷ σωλῆνι ἀήρ θὰ λαμβάνῃ τόσην ἐλαστικότητα ; —
 Συγκοινωνία αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος.

— Ὁ ἐξωτερικὸς ἀήρ εἰσερχόμενος διὰ τοῦ καπνοδοχείου καὶ τοῦ
 σωλῆνος τί θὰ συμπεριλαμβάνῃ ;

— Τί θὰ συμβῇ τότε ; — Ὁ καπνὸς ἀνερχόμενος μετὰ τοῦ ἀέρος
 ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐν τῇ φιάλῃ ὕδατος ἐξαπλοῦται ἐν τῷ κενῷ
 αὐτῆς καὶ εἶτα ἀπορροφᾶται διὰ τοῦ ἀπορροφητικοῦ σωλῆνος· τοῦτο
 δεικνύει ἐμπράκτως ὁ διδάσκαλος.

Διδ. Ἐρωτ.— Ἐὰν φυσήσωμεν διὰ τοῦ ἀπορροφητικοῦ σωλῆνος ἀέρα
 εἰς τὴν φιάλην, τί θὰ συμβῇ ; — Ὁ ἀήρ ὁ ἐν τῇ φιάλῃ ἰσχυρότερος,
 ὁ δὲ ἐν τῷ σωλῆνι ἀσθενέστερος. Πίεσις τοῦ ἐν τῇ φιάλῃ ὕδατος καὶ ὀρ-
 μητικὴ αὐτοῦ ἐξοδος διὰ τοῦ σωλῆνος. Καὶ τοῦτο ὁ διδάσκαλος δει-
 κνύει ἐμπράκτως. Ὡς καρπὸς δὲ τίθεται Ὁ ἀήρ πιέζει τὰ σώματα
 πανταχόθεν.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Ὁ πρὸ μικροῦ ἀποθωνὸν ἐν Σύρῳ Σταμάτιος Πρώτος, ἔμπορος, διέθετο τὸ πλεῖ-
 στον τῆς μεγάλης αὐτοῦ περιουσίας εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα
 τῆς Σύρου, ἐν ἧ δεκάδα; ἑτῶν ἔζησε, καὶ εἰς τὰ τῆς πατρίδος του Χίου. Εἶναι δεύτε-
 ρος ὁ ἀνὴρ οὗτος μετὰ τὸν ἀοιδίμον Δρομοκαίτην, ὅστις ἐκ Χίου ἔχων τὴν κατα-

γωγὴν, εἰδείχθη ἔχων ἔθνωφελεστάτας πρακτικὰς ἰδέας, ἀ καὶ ἐφήρμοσε μετὰ θάνατον. Ἐῖθι τὸ ὄνομα αὐτοῦ μακαριστὸν εἰς αἰῶνας!

— Ἐν τῇ ἀρτισυστάτῳ πρὸς σπουδὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐν Σάμω σχολῇ μαθητεύουσιν ἤδη πενήκοντα μαθηταί!

— Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βόλου κατὰ τὸν ὑποβληθέντα εἰς τὴν βουλὴν πίνακα ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑφίστανται καὶ λειτουργοῦσι 57 δημοτικὰ σχολεῖα, ὧν τὰ 38 ἀρρένων, τὰ 16 θηλέων καὶ τὰ 3 νηπιαγωγεῖα.

— Τὸ διδασκαλεῖον τῆς Κερκύρας ἔχει ἐγγεγραμμένους ἐν τῷ μαθητολογίῳ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος μαθητὰς 44, ὧν 23 ἐν τῇ Γ' ἡ, 10 ἐν τῇ Β' καὶ τρεῖς μόνους ἐν τῇ Α'.

Ἡ ἀξίειπαινος ἐπιθυμία τοῦ πρώην ὑπουργοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως κ. Κ. Λομβάρδου εἰς σύστασιν ὡς οἶόν τε πλείονων διδασκαλείων προσέκοψεν ἐπὶ τῆς ὑπουργείας τοῦ κ. Βουλπιώτη εἰς ἀνυπέρβλητα προσκόμματα, τὰ ὅποια ἀνήγειρεν ἢ ἀπειρία του διευθύνοντος τὸν κλάδον τῆς δημοτικῆς παιδείσεως. Διωρίσθη διευθυντὴς ἐν Τριπόλει ὁ κ. Παντούρης μηδεμίαν ἔχων παιδαγωγικὴν σπουδὴν, ἀπελύθη τοῦ διδασκαλείου Κερκύρας ὁ κ. Στέφανος Ρώσης, ἀνὴρ παιδαγωγικώτατος καὶ μετὰ ζήλου ἐργαζόμενος, ἐφυγαδεύθη εἰς Τεργέστην ὁ κ. Σωτήριος Οἰκονόμου, ἱκανὰ δοῦς δείγματα τῆς μεθοδικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας, καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Κορίνθου, ὁ κ. Παπασωτηρίου, φέρων προσόντα, οἷα ὄλγιοι ἐκ τῶν διευθυνόντων διδασκαλεῖα ἔχουσι νὰ ἐπιδείξωσιν. Πλὴν δὲ τούτων διωρίσθη εἰς τὸ τῆς Κερκύρας διδασκαλεῖον ὁ κ. Σακελλαρόπουλος πρώην φοιτητὴς τῆς νομικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, μαθηματικὰ σπουδάσας ἐν Γερμανίᾳ, στερούμενος οὐ μόνον παιδαγωγικῆς μαθήσεως ἀλλὰ καὶ πείρας διδασκαλικῆς καὶ διοικητικῆς ἱκανότητος. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐξετιμήθη ὁ διορισμὸς τοῦ κ. Σακελλαροπούλου ἐν τῷ διδασκαλείῳ τῆς Κερκύρας, τρεῖς μόνον ἐνεγράφησαν εἰς τὴν Αὐγὴν τάξιν! . . .

M. B.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

Αὐστρία.—Εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ ἐν Βιέννῃ Παιδαγωγικοῦ διδάκτορα Dittes προσηρέθη ἔδρα καθηγεσίας τῆς παιδαγωγικῆς ἐν Σαντιάγῳ τῆς Χιλῆς με μισθὸν ἐτήσιον 20,000 φράγκων· ὁ κ. Dittes δὲν ἐδέχθη τὴν θέσιν ταύτην.

Ἰταλία.—Ἀγγέλλουσιν ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως μέλλει νὰ ἐισαγάγῃ σχέδιον νόμου, δι' οὗ αὐξάνονται οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων.

Νορβηγία.—Ὁ νέος ὑπουργὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως κ. Sverdrup ἐπεξεργάσθη σχέδιον νόμου περὶ δημοτικῆς παιδείσεως, οὗ αἱ κύρια διατάξεις εἶναι, παράτασις τοῦ χρόνου τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως, ἔκτασις τοῦ ἐν τῷ προγράμματι ποσοῦ τῶν μαθημάτων, ἀναμόρφωσις τοῦ διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ, αὔξησις τοῦ μισθοῦ, ἀναδιοργάνωσις τῶν ἀρχῶν, τῶν πεφορτισμένων τὴν ἀνακλήρουσιν τῶν διδασκάλων καὶ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν σχολείων.

Ἄνατολικὴ Ρωμυλία.—Ἐκ τῆς ἐκθέσεως, ἣν ὁ διευθυντὴς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπέβαλεν εἰς τὸν γενικὸν διευθυντὴν τῆς Ρωμυλίας περὶ τῶν σχολικῶν ἐργασιῶν, ἀρυόμεθα τὰς ἐξῆς πληροφορίας.

Τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς χώρας σχηματίζουσι 50 σχολικὰς περιφέρειας, ὧν ἐκάστη ἔχει τὸν ἐπιθεωρητὴν τῆς. Ἐκ τῶν 50 τούτων περιφερειῶν 27 μὲν εἶναι βουλγαρικαί, 3(;) ἑλληνικαί, 16 τουργικαί, 1 καθολικὴ βουλγαρικὴ, 1 ἀρμενικὴ καὶ 1 ἰουδαϊκὴ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων ἀνέρχεται εἰς 616. μετὰ 39,131 μαθητῶν, ὧν 29,884 ἄρρενα καὶ 9,247 θήλαι· ἐν τούτοις δὲ διδάσκουσι 786 διδάσκαλοι καὶ 150 διδασκάλισσαι.

Κατὰ τὸ σχολικὸν τοῦτο ἔτος συνστάθη ἤδη τὸ πρῶτον διδασκαλεῖον ἐν Kezanlik περιέχον 56 μαθητὰς, ὧν οἱ 30 ὑπότροφοι. Ἐγένοντο δώδεκα κέντρα παιδαγωγικῶν ἀσκήσεων, αἵτινες διήρκεσαν ἐξ ἑβδομάδας, εἰς ταύτας δὲ ἐφοίτησαν 519 διδάσκαλοι καὶ 52 διδασκάλισσαι. Ἐννέα ὑπότροφοι ἀπεστάλησαν ἵνα σπουδάσωσι τὰ παιδαγωγικὰ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν (4 εἰς Πράγαν, 2 εἰς τὸ Ἄγραμ, 1 εἰς Βιέννην, 1 εἰς Μόσχαν καὶ 1 εἰς τὴν Ἀμερικὴν). Τὰ ἐν τοῖς νομοῖς σχολικῆς συμβουλίας οὐκ ἄνευ συνέδριασάντα συνδεδεσέθησαν. Τὸ σχολικὸν συμβούλιον τῆς ἐπαρχίας ἐν ταῖς ἐτησίαις αὐτοῦ συνεδρίασις διαρκεσάσας ἀπὸ τῆς 27 Ἀπριλίου μέχρι τῆς 4 Μαΐου ἐξεπόνησε τὸν κανονισμὸν τῶν ἐσπερινῶν καὶ Κυριακῶν σχολείων καὶ τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τοῦ διδασκαλείου.

Ἡ διευθύνσις τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἀνέλαβε τὴν δημοσίευσιν παιδαγωγικῆς ἐφημερίδος, τῆς Outrhlilichtechn Dnevnik, δπόσχεται δὲ νὰ δημοσιεύσῃ καὶ συλλογὴν τῆς σχολικῆς νομοθεσίας ἀπὸ τοῦ 1879 μέχρι τοῦ 1883.

Ἐλβετία.—Ἐπιτροπεία ἐντεταλμένη ὑπὸ τῆς ἐν Βέρνην Κυβερνήσεως νὰ μελετήσῃ τὸ ζήτημα τῆς διὰ τῶν χειρῶν ἐργασίας ἔθετο ὡς συμπέρασμα τὴν σύστασιν διὰ τῶν κοινοτήτων καὶ διὰ τῶν ἰδιωτῶν, ἐργαστηρίων, ἐν οἷς οἱ μαθηταὶ ἀσκηθῆναι, ἐκτὸς τῶν σχολείων, εἰς τὰ ἔργα, τὰ ὅποια δύνανται νὰ παρασκευάσωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν μαθητείαν τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων. Τὸ κράτος θὰ ἦναι δυνατόν νὰ ἐπιφορτισθῇ τὸ ἥμισυ τῆς μισθοδοσίας τῶν εἰδικῶν διδασκάλων τῶν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ἐργαζομένων καὶ νὰ χορηγῇ ἐπικουρίαν τινὰ εἰς τὰς πρὸς τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν ἀναγκαίας δαπάνας.

Περὶ τῆς διὰ τῶν χειρῶν ἐργασίας ἐν Σαξωνίᾳ. — Ὁ κ. Eitelberger διευθυντὴς τοῦ μουσείου τῆς βιομηχανικῆς τέχνης ἐν Βιέννῃ, ἐδημοσίευσεν ἐν εἰνι Βιενναίᾳ ἐπιθεωρησὶς τὰς ἐντυπώσεις του ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τῆς βιομηχανικῆς σχολῆς ἐν Λιψία.

Ἐπιπροβαίνουσι λέγει, σοφώτατα ἐν Σαξωνίᾳ. Ἡ σχολὴ τῆς διὰ τῶν χειρῶν ἐργασίας ἐνεκατεστάθη ἐν τοῖς κτήρισις τῆς παλαιᾶς τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ σχολῆς, ἣν ἡ κυβέρνησις παρέδωκεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἰδρυτῶν. Ἡ σχολὴ αὕτη ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ πρὸς κοινῇ ὠφελείαν συλλόγου. Ὁ σύλλογος οὗτος σχηματισθεὶς κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ λειτουργοῦντος ἤδη ἐν Basel εἶνε ἐκ τῶν ὠφελιμοτάτων καθιδρυμάτων τῆς Σαξωνίας.

Οἱ νέοι, οὗς εὗρον ἐν τῇ σχολῇ, ἦσαν εὐτυχεστάτοι, καὶ δραστηρίως ἐνηκολούθητο εἰς πλαστικὰς ἐργασίας, εἰς βιβλιογραφίαν, εἰς ξυλουργίαν καὶ εἰς κλειδοποιίαν. Ἡ διδασκαλία ἐγένετο καθ' ὃν χρόνον τὸ σχολεῖον συνήθη· δὲν ἐργάζεται. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ. Οἱ γονεῖς ἐγγράφουσι τὰ τέκνα των. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγραφῶν εἶναι μείζων τὸν χειμῶνα, ἢ τὸ θέρος καὶ αὐξάνει κατ' ἔτος.

Ἐπιπροσέχουσι πολλὴ ἐν Σαξωνίᾳ πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων τῶν διὰ τῶν χειρῶν ἐργασιῶν. Τὰ μαθήματα τὰ παρεχόμενα εἰς ἕκαστον διδασκάλου διαρκοῦσιν ὅλον τὸ ἔτος. Ἡ ἐφορεία τοῦ σχολείου ἀπεφάσισε τὸ ἔτος τοῦτο νὰ ἰδρῆται κατὰ τὰς διακοπὰς τοῦ θέρους σειρὰν μαθημάτων ὁρισμένην νὰ δέχεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ διδασκάλου ἐπὶ τῷ σκοπῷ,

ἵνα δοθῇ αὐτοῖς ἡ εὐκαιρία νὰ μάθωσι μεθοδικῶς τὴν διὰ τῶν χειρῶν ἐργασίαν. Τὴν σερὴν ταύτην τῶν μαθημάτων καὶ ἐν ταῖς διακοπαῖς παρηκολούθησαν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διδάσκαλοι ἐλλοθόντες ἐξ Αὐστρίας, καὶ ἰδίως ἐκ τῆς Βοημίας καὶ Τρανσυλβανίας ἐκ τῆς ἐργασίας δὲ ταύτης προσδοκῶνται τὰ κάλλιστα τῶν ἀποτελεσμάτων.

Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας ἑκπαιδεύσεως ἐν Σαξωνίᾳ λαμβάνει ἤδη φροντίδα, ὅπως τὸ προσεχὲς ἔτος τὰ τέσσαρα μεγάλα διδασκαλεῖα τοῦ βασιλείου ὧσιν εἰς θέσιν νὰ διδάξωσι μεθοδικῶς τὰς τεχνικὰς ἐργασίας. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν τὸ βασιλεῖον τῆς Σαξωνίας θὰ κατέχη ἐξαιρέτον προσωπικὸν διδασκαλῶν μεθοδικῶς εἰς ταύτας τὰς ἐργασίας κατηρητισμένων. Τότε ἡ κυβέρνησις θὰ δυνηθῇ ἐν πληρῇ ἡσυχίᾳ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν διὰ τῶν χειρῶν ἐργασίαν εἰς πάντα τὰ σχολεῖα, δημοτικὰ τε καὶ ἀνώτερα.

»Ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ προσέχουσιν ὅπως διευθύνωσι τὴν διδασκαλίαν ὑπὸ παιδαγωγικὴν ἔποψιν, καὶ οὐχὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐνεκα τούτου διακρίνεται ἡ Γερμανικὴ αὕτη σχολὴ τῶν ἐν Στοκόλμῃ καὶ Κοπενάγῃ. Ὁ σκοπός, ὃν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἐπιδιώκει, δὲν εἶναι νὰ σχηματίσῃ κορῶς εἰπεῖν ἐργάτας, διότι τοῦτο εἶναι ἔργον εἰδικῆς σχολῆς. Ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ ἡ διδασκαλίᾳ τῆς διὰ τῶν χειρῶν ἐργασίας συνδέεται μετὰ τῆς ἱστογραφίας καὶ συμπληροῖ αὐτὴν διὰ τῆς δεξιότητος τῆς χειρός. Ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Σαξωνίας δὲν δύνανται τις νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι διὰ τούτου γεννᾶται αὐξήσις τῆς ἐργασίας τῶν παιδίων, ἀλλ' ἡ κυβέρνησις ἔλαβε σπουδαιότατα μέτρα νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ἠΐθεσιν τῶν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ μαθημάτων.»

M. B.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ὑπὸ Θ. Ν. Ἀποστολοπούλου πρώτου τακτικοῦ διδασκάλου ἐν τῷ προτύπῳ Ἀθηνῶν. Τιμᾶται δραχμῆς. Ἡ γεωγραφία αὕτη συγγραφεῖσα ἐν εἰδει περιηγήσεως περιέχει ἐν γλώσσῃ ἀπλῇ καὶ καταληπτῇ τὰς χρῆσιμους τοῖς μαθηταῖς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου γνώσεις ἀποφεύγουσα δὲ τοὺς ξηροὺς ὀρισμοὺς καὶ τὴν κενὴν ἐννοίαν ὀνοματολογίαν, διδάσκει τὰ τῆς πατρίδος ἀκριβῶς καὶ κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδίων διὰ περιγραφῆς ἀφελούς. Ὁ κ. Ἀποστολόπουλος ἀπέκτησε ἐν τῷ ἔργῳ τῆς διδασκαλίας διδακτικὴν ἱκανότητα, ἣν καὶ γινώσκει νὰ ἐντυπώσῃ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Συνίσταμεν τὴν γεωγραφίαν ταύτην εἰς τοὺς κυρίους δημοδιδασκάλους.

**ΠΩΣ Ἡ ΓΕΡΤΡΟΥΔΗ ΔΙΔΑΣΚΕΙ
ΤΑ ΕΑΥΤΗΣ ΤΕΚΝΑ.**

(συνέχ. ἰδὲ φύλλ. 11 σελ. 528).

«Πρέπει τέλος διὰ τῆς τοιαύτης μεθόδου νὰ προκύψωσι τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα· νὰ παρέχεται δηλαδὴ ἡ αὐτὴ ἐκπαιδευσις εἰς πολλὰ παῖδια συγχρόνως, νὰ διεγείρηται ἡ ἀμιλλα αὐτῶν, νὰ εὐκολύνηται ἡ ἀμοιβαία ἀνταλλαγὴ τῶν προσκτηθεισῶν γνώσεων, νὰ ἀποφεύγονται ἢ νὰ συνειψίζονται αἱ περιπλανήσεις, ἅς τινες μετεχειρίζοντο μέχρι τοῦδε, ὅπως πλουτίσωσι τὴν μνήμην καὶ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν νὰ γίνηται χρῆσις ἄλλων μεθόδων, νὰ ἐξάγηται π. χ. ὠφέλεια ἐκ τῆς ἀναλογίας τῶν ἀντικειμένων, ἐκ τῆς μεθοδικῆς κατατάξεως, νὰ διεγείρηται ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν διὰ τῆς γεγωνυῖα τῆ φωνῆ ἀναγνώσεως καὶ δι' ἄλλων ἀσκήσεων.»

Τοιαύτη ἦτο ἡ γνώμη, ἣν ὁ Fischer ἠδυνήθη νὰ σχηματίσῃ ἐκ τῆς μεθόδου μου. Πάντες οἱ ὄροι τῆς ἐπιστολῆς του δεικνύουσιν εὐγενῆ χαρακτῆρα, ὅστις προσφέρει λατρείαν εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀκόμη καὶ ὅτε αὐτὴ φέρει κοιτανίσκον τῆς νυκτός καὶ εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ σκότους. Ἡ θέα τῶν ὄρφανῶν μου ἐν Στάντς τὸν εἶχεν ἐνθουσιᾶσει, καὶ ἀφ' ἧς ἡμέρας εἶχε λάβει ταύτην τὴν ἐντύπωσιν, ἠκολούθει ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις μου μετ' ἀληθοῦς ἐνδιαφέροντος.

Ἀπέθανε πρὶν ἢ ἴδῃ τὰς ἐμπειρίας μου νὰ προσλάβωσι βαθμὸν ὠριμότητος, ἣτις ἤθελε βεβαίως ἐπιτρέψει αὐτῷ νὰ ἀνεύρῃ ἐν τῇ μεθόδῳ μου πλέον ἐκείνου, τὸ ὅποιον εὐρεν. Ἐκ τοῦ θανάτου του ἀρχεται νέα περίοδος τῆς ζωῆς μου.

Ἐπιστολὴ Δευτέρα.

Περὶληψις. — Ὁ Πεσταλότσης λαμβάνει συνεργάτας τὸν Krüsi, Tobler καὶ Buss. — Ἐνδιαφέρουσαι πληροφορίες περὶ τῆς νεότητος τοῦ Krüsi καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ διδασκαλικοῦ του σταδίου. — Περὶ τῆς βοήθειας, ἣν εὕρσκει παρὰ τοῦ ἑφημερίου Schiess πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν παλαιῶν μεθόδων. — Περὶ τῆς κατηχητικῆς καὶ Σωκρατικῆς μεθόδου. — Ὁ Krüsi ἐπωφελεῖται ἐκ τῶν συμβουλῶν τοῦ Fischer θιασώτου κεκηρυγμένου τῆς Σωκρατικῆς μεθόδου. — Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Fischer ὁ Πεσταλότσης καὶ ὁ Krüsi ἐνοοῖσι τὰ σχολεῖα των. — Αἱ πρῶται ἀπόπειραι τοῦ Πε-

σταλόση υποδέχονται κακῶς ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης. — Δὲν ἐπιδοκιμάζει τὴν κατήχησιν τοῦ Heidelberg. — Ἄρχαι ἐξηγμένοι ὑπὸ Krüsi ἐκ τῶν ἐμπειριῶν τοῦ Pestalóση. — Ὀνοματολογία χρησιμεύουσα ὡς βάσις εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῶν γνώσεων, σχεδιογράμματα γραμμῶν, γωνιῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἡρώσεων τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων πρὸς ἐκμάθησιν τοῦ ἀριθμῆν· βαθμιαία διαφώτισις τῶν ἰδεῶν διὰ τῆς περιγραφῆς πράξεων ἀπλῶν ἡρώσεων τῆς ἐποπτείας πρὸς ἀποσώθην τῆς πλάνης καὶ τῶν προκαταλήψεων· παρατήρησις τῆς φύσεως καὶ ἐκδρομῆς βοτανολογικαί. — Περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς ἀληθοῦς μαθήσεως τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων. — Κρίσις τῆς μεθόδου τοῦ Pestalóση ὑπὸ Tobler. — Σκοπὸς αὐτοῦ εἶναι νὰ ἐξεργῆται πρὸ παντὸς τὰς δυνάμεις τοῦ μαθητοῦ καὶ νὰ καταστήσῃ εὐκολον τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τοὺς πατέρας καὶ τὰς μητέρας.

Δὲν ἐβράδυνα νὰ αἰσθανθῶ ἐν Berthoud τὸν αὐτὸν κόπον, ὃν καὶ ἐν Stanz. Ἐάν, φίλε μου, σοὶ συμβαίνει νὰ μὴ δύνασαι νὰ φέρῃς μόνος φορτίον τι, μὴ δοκιμάζης, ἔστω καὶ ἐπ' ὀλίγον, νὰ το φέρῃς ἄνευ βοηθοῦ. Ἐματαιοπόνουν ἀσυγκρίτως μάλλον, ἢ ὅσον δὲν ἔπρεπε, εὐρισκόν ὅμως ὅτι ἐγὼ ἔπρεπε περισσότερον νὰ πράττω, ἢ ὅσον δὲν ἔπραττον. Ἐργαζόμενος συνεχῶς ἀπὸ πρωίας μέχρι νυκτός, ἔπαθον τὸ στήθος, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐπλησίαζον εἰς τὸν σκοπὸν μου.

Τοιαύτη ἦτο ἡ θέσις μου, ὅτε ὁ θάνατος τοῦ Fischer ἔθεσε εἰς τὴν διάθεσίν μου τὸν διδάσκαλον Krüsi· οὗτος πάλιν μοὶ ἐγνώρισεν τὸν Tobler καὶ Buss, οἵτινες ἠνώθησαν μετ' ἐμοῦ ἐβδομάδας τινὰς βραδύτερον. Ἡ ἔνωσις αὕτη ἔσωσε τὴν ζωὴν μου, καὶ διεφύλαξε τὸ ἔργον μου ἀπὸ προώρου θανάτου, καθ' ἣν στιγμὴν τοῦτα ἔμελλε νὰ ἀφανισθῆ ἐν αὐτῷ τῷ σπέρματι. Εὐρίσκετο τοῦτο ἐν μεγάλῳ ἔτι κινδύνῳ, ὁπότε ἡ τύχη τοῦ ἀπεφασίσθη καὶ δὲν μοι ἔμενε πλέον ὑλικῶς, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, ἠθικῶς, ἢ νὰ ρίψοκινδυνεύσω πᾶν ὅ,τι εἶχον. Ἴδου εἰς ποῖον σημεῖον εἶχον φθάσει· ἡ πραγματώσις ὀνείρου καταβιβρώσκοντος τὸν βίον μου καθίστατο ἐν τῇ σκέψει μου ἔργον ἀπελπιστικόν, καὶ μοι ἐνέπνεε διάθεσιν πνεύματος καὶ τρόπον τοῦ πράττειν, ἅτινα καὶ καθ' ἑαυτὰ καὶ ὡς τὰ ἰδιαίτερά μου συμφέροντα ἔφερον τὸν τύπον τῆς παραφροσύνης. Ἡ βιαία θέσις, ἐν ἣ διετέλουν, ἡ ἀκατάπαυστος διαδοχὴ δυστυχιῶν καὶ παθημάτων μὴ προσηκόντων ἐμοί, ταῦτα πάντα μ' ἔρριψαν εἰς ἀγῶνα καὶ μὲ ἐβύθισαν εἰς βαθεῖαν ἐσωτερικὴν ταραχὴν, καθ' ἣν στιγμὴν διὰ συρροῆς εὐνοϊκῶν περιστάσεων ἤρχιζον νὰ πλησιαζῶ πραγματικῶς εἰς τὸν σκοπὸν μου.

Ἡ πολυτίμος συνδρομὴ, ἣν μοὶ παρέχουσι σήμερον οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνθρωποι ἐπὶ πάντων τῶν σημείων, τὰ ὅποια περιλαμβάνει τὸ πρὸ

γραμμαῖ μου, μέλλει νὰ μ' ἀπαλλάξῃ τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἠθικῶν δυσχερειῶν. Ἡ ἐντύπωσις ἢ παραχθεῖσα εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς ἐπιτευχθείσης ἤδη ἐπιτυχίας καὶ τοῦ τρόπου τοῦ πράττειν, καὶ αἱ συνέπειαι τοῦ συνεταιρισμοῦ ἡμῶν, ἔχουσι πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ὡς πρὸς τὴν μεθόδόν μου καὶ ρίπτουσι ζωηρὸν φῶς ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς φύσεως τῶν ψυχολογικῶν ἀρχῶν, αἵτινες εἶναι βάσις τῆς μεθόδου ταύτης. Ἐνεκὰ δὲ τούτων κρίνω περιττὸν νὰ διηγηθῶ ἱστορικῶς τὰ καθέκαστα τῆς ἐνώσεως ἡμῶν.

Ὁ Krüsi, ὃν πρῶτον ἐγνώρισα, μετῆλθεν ἐν τῇ νεότητί του ἐπιτηδεύματα πολὺ διάφορα. Ἐκ τούτων διετηρήθη αὐτῷ ποικιλία πρακτικῶν γνώσεων, ἣτις συχνάκις εἶναι εἰς τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ ἢ ἀφετηρία ἀνωτέρας πνευματικῆς μορφώσεως, καὶ ἣτις ὅταν προσκτηθῆ ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, παρέχει εἰς τὸν τέλειον ἄνδρα διαφόρους δεξιότητάς, γενικωτάτας καὶ πολὺ ἐκτεταμένας.

Ἐἶχεν ἡλικίαν οὐχὶ μείζονα τῶν δώδεκα ἢ τρισκαίδεκα ἐτῶν, ὅτε ὁ πατήρ του μετερχόμενος καὶ διευθύνων μικρὸν ἐμπόριον τῷ ἐνεπιστεύθη ἕξ ἔως ὀκτῶ δουβλόνια ἠ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὰ πέριξ, πολλὰς λεύγας μακράν, ἵνα ἀγοράζῃ ἐμπορεύματα· μετῆρχετο πρὸς τούτοις ἐνίοτε καὶ τὸν ἐντολοδόχον καὶ παραγγελιοδόχον. Ὁ Krüsi ἐνησχολήθη ἔπειτα μετὰ τοῦ πατρός του εἰς τὴν ὑφαντικὴν καὶ εἰργάζετο ἐπὶ ἡμερομισθίῳ. Ἐπτακαίδεκα ἐτῶν, καὶ ἄνευ ἐλαχίστης προπαρασκευῆς, ἐδέχθη τὴν θέσιν τοῦ δημοδιδασκάλου ἐν Kaïs, τῇ γενεθλίῳ αὐτοῦ πόλει. Δὲν ἐγίνωσκε τότε, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, μήτε κατ' ὄνομα τὰς στοιχειωδέστατας γραμματικὰς διακρίσεις· περὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ γνώσεων οὐδὲν λέγομεν, ἀφοῦ οὗτος οὐδέποτε εἶχε προσλάβει μείζονα παιδευσιν τῆς ἐν κοινῷ δημοτικῷ σχολείῳ Ἑλβετικοῦ χωρίου παρεχομένης, ὅπου πᾶσα διδασκαλία περιωρίζετο εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, εἰς τὴν ἀντιγραφὴν καλλιγραφημάτων, εἰς τὴν ἀπομνημόνευσιν τῆς κατηχήσεως καὶ ἄλλων ἀναλόγων βιβλίων. Ἄλλ' ὁ Krüsi ἠρέσκετο ἐν τῇ συναναστροφῇ τῶν παιδιῶν, ἐπὶ πλέον δὲ διέβλεπεν ἐν τῷ νέῳ τούτῳ σταδίῳ τὸ μέσον τῆς θεραπείας τοῦ πνεύματός του, καὶ τὴν ἀπόκτησιν τῆς γνώσεως, ἣς τὴν ἔλλειψιν ἠσθάνετο ζωηρῶς ἤδη ὁ νέος παραγγελιοδόχος. Δὲν ἐπεφορτίσθη πολλακίς νὰ ἀγοράσῃ προϊόντα ἀπεσταγμένα ἢ παρεσκευασμένα, ὡς ἐν τῷ βίῳ του

οὐδὲ τὸ ὄνομα εἶχε ἀκούση προφερόμενον ; Δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ μήτε τὴν ἐλαχίστην παραγγελίαν, καὶ ἦτο ὑπόλογος μέχρι λεπτοῦ. Πῶς οὗτος δὲν ἤθελε θαυμάσει τὰς ὠφελείας, ἄστινας ἤθελε παράσχει τὸ σχολεῖον παντὶ παιδίῳ, τὸ ὅποσον ἐν αὐτῷ ἤθελε μάθει νὰ γράφῃ, νὰ ἀριθμῇ, νὰ ἀναγινώσκῃ, καὶ νὰ ὀμιλῇ, τὸ ὅποσον ἤθελεν ἐκεῖ ἀσκηθῆ εἰς πᾶν εἶδος διανοητικῆς ἐργασίας, καὶ τὸ ὅποσον θὰ παρεκίνηει αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ περισσότερον εἰς τὰ μαθήματα τῶν ὁμοίων αὐτῆς οὗτος ἀνεγνώριζε τὴν ἀνάγκην ἐν τῇ πράξει τοῦ σεμνοῦ τοῦ ἐπαγγέλματος ;

Ἐκ τῶν πρώτων ἐβδομάδων συνηθροίσθησαν εἰς τὸ σχολεῖόν του ἑκατὸν σχεδὸν παιδιά. Πῶς νὰ τὰ ἀπασχολήσῃ καταλλήλως ; Τί νὰ διδάξῃ αὐτά ; Πῶς νὰ τηρήσῃ τὴν τάξιν ἐν τούτοις ; Τὸ ἔργον ἦτο ἀνώτερον τῶν δυνάμεών του. Δὲν ἐγίνωσκεν ἀκόμη οὐδένα ἄλλον τρόπον τοῦ διευθύνειν ἐν σχολεῖον, ἢ τὸν συνιστάμενον εἰς τὸ συλλαβίζειν, ἀναγινώσκειν καὶ ἀποστηθίζειν, ἀπαγγέλλειν ἐναλλάξ, καὶ μαστιγοῦν τοὺς μαθητάς, τοὺς μὴ μαθόντας τὸ μάθημα. Ἄλλ' ἐγίνωσκε πρὸς τούτοις ἐξ ἰδίας πείρας, ὅτι ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας, ἀφίνει τοὺς πλείονας τῶν μαθητῶν ἀργούς, ἐπομένως ἐκτιθεμένους εἰς τὸ νὰ πράττωσι παντὸς εἶδους ἀνοησίας καὶ ἀνηθικότητας, ὅτι ὁ πολῦτιμος χρόνος ὁ ὀρισμένος πρὸς ἐκπαίδευσίν των παρέρχεται ἀνωφελῶς καὶ ὅτι τὰ πλεονεκτήματα τὰ ἐκ τῆς σπουδῆς πόρρω ἀπέχουσι νὰ ἰσοφαρίζωσι πρὸς τὰ ἄτοπα, τὰ ὁποῖα προκύπτουσι μοιραίως ἐκ τούτου συστήματος.

Ὁ ἐφημέριος Schiess¹, ὅστις ἠγωνίζετο ἐνεργητικῶς κατὰ τοῦ πρακτικοῦ καὶ παλαιοῦ διδακτικοῦ συστήματος, ἐβοήθησε τὸν Crüsi, κατὰ τὰς ὀκτὼ πρώτας ἐβδομάδας, πῶς νὰ διοικῇ τὸ σχολεῖόν του. Ἡ πρώτη τῶν φροντίδων των ἦν ἡ διαίρεσις τῶν μαθητῶν εἰς τρεῖς τάξεις. Χάρις εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην τῶν τάξεων καὶ εἰς τὴν χρῆσιν ἀναγνωστικῶν βιβλίων, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου εἶχον εἰσχωθῆ εἰς τὸ σχολεῖον, ἠδυνήθησαν νὰ ἀσκήσωσι πολλὰ συγχρόνως παιδιά νὰ συλλαβίζωσι καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ οὕτω νὰ τηρῶσι τοὺς πάντας ἀσχολουμένους, ὅπερ δὲν ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι πρότερον.

¹ Ὁ προκάτοχος τοῦ Steinmüller, ἐν Gais.